

**ZHODNOTENIE
GENERÁLNEJ PROKURATÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
O STAVE ZÁKONNOSTI V REEDUKAČNÝCH CENTRÁCH**

Bratislava 2023

Obsah

Zoznam kontrolovaných reedukačných centier.....	3
1 Úvod.....	4
2 Dodržiavanie zákonnosti počas umiestnenia a držania detí v reedukačných centrách.....	6
2.1 Dovoľené prerušenie pobytu dieťaťa v reedukačnom centre	12
2.2 Nedovoľené prerušenie pobytu dieťaťa v reedukačnom centre	15
2.3 Tvorba a vyhodnocovanie individuálnych reedukačných programov	16
2.4 Porušovanie Zákonníka práce	19
2.5 Poznanky o trestnej činnosti a inom protiprávnom konaní	21
3 Hygienické, priestorové a materiálno-technické podmienky.....	25
3.1 Hygienické nedostatky	25
3.2 Nevyhovujúce priestorové a materiálno-technické podmienky.....	30
3.3 Vybavenie izieb detí	33
3.4 Zariadenia na osobnú hygienu	35
3.5 Osobné vybavenie detí	38
4 Dodržiavanie práv detí v reedukačných centrách	40
4.1 Zásahy do osobnej slobody detí.....	40
4.2 Zásahy do práv detí	42
4.3 Porušovanie listového tajomstva a kontrola balíkov	46
4.4 Pobyt na čerstvom vzduchu	47
4.5 Právo na vzdelanie	48
4.6 Zdravotná starostlivosť a hygiena	50
4.7 Používanie vlastných vecí.....	53
4.8 Nedostatok jedla	54
4.9 Nezákonné zásahy do vreckového detí.....	55
5 Ochranné opatrenia.....	58
5.1 Priestorové a materiálno-technické vybavenie ochrannej miestnosti	58
5.2 Porušovanie zákonnosti pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti	60
5.3 Nedostatky písomných záznamov z pobytu detí v ochrannej miestnosti	63
6 Záver.....	65
Prílohy	68

Zoznam kontrolovaných reedukačných centier

1. Reedukačné centrum, Školská 158, Bačkov
(ďalej „RC Bačkov“)
2. Reedukačné centrum, Chalmovská 679/1, Bystričany
(ďalej len „RC Bystričany“)
3. Reedukačné centrum, Samuela Kollára 72, Čerenčany
(ďalej len „RC Čerenčany“)
4. Reedukačné centrum, Zámok 2275/9, Hlohovec
(ďalej len „RC Hlohovec“)
5. Reedukačné centrum, Bankov 15, Košice
(ďalej len „RC Košice“)
6. Reedukačné centrum, Námestie Štefana Kluberta 1, Levoča
(ďalej len „RC Levoča“)
7. Reedukačné centrum, Biele Vody 267, Mlynky
(ďalej len „RC Mlynky“)
8. Reedukačné centrum, Sološnica 3
(ďalej len „RC Sološnica“)
9. Reedukačné centrum, Mierová 137, Tornaľa
(ďalej len „RC Tornaľa“)
10. Reedukačné centrum, Trstín 335
(ďalej len „RC Trstín“)
11. Reedukačné centrum, Veľké Leváre 1106
(ďalej len „RC Veľké Leváre“)
12. Reedukačné centrum, Nám. kpt. Nálepku 613, Vráble
(ďalej len „RC Vráble“)
13. Reedukačné centrum, Prílepská 6, Zlaté Moravce
(ďalej len „RC Zlaté Moravce“)

1 Úvod

Jednou zo zákonných úloh prokuratúry je dozor nad zákonnosťou v miestach, kde sú držané osoby pozbavené osobnej slobody alebo osoby, ktorých osobná sloboda je obmedzená (ďalej aj len „dozor“). Miestami podliehajúcimi dozoru prokuratúry, kde je prokuratúra nielen oprávnená, ale zároveň povinná vykonávať dozor nad zákonnosťou, sú aj zariadenia, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť, neodkladné opatrenie, výchovné opatrenie alebo iné súdom nariadené opatrenie. Dozorovej pôsobnosti prokuratúry tak podliehajú nielen centrá pre deti a rodiny, ale aj špeciálne výchovné zariadenia (liečebno-výchovné sanatória, diagnostické centrá, reedukačné centrá).

Uvedomujúc si zraniteľnosť postavenia detí, ktoré sú vyňaté z rodinného prostredia, Generálna prokuratúra Slovenskej republiky už od roku 2022 venuje výkonu dozoru v centrách pre deti a rodiny a špeciálnych výchovných zariadeniach, t. j. dozoru, ktorého právny základ predstavuje § 18 ods. 1 písm. d) zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov (ďalej už len „zákon o prokuratúre“), zvýšenú pozornosť.

Už v I. štvrtroku 2022 bolo vydané Usmernenie riaditeľa netrestného odboru Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky č. k. VI/3 Gc 10/22/1000-2 k previerkam podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona o prokuratúre, ktorého účelom bolo zjednotenie rozdielneho postupu podriadených prokuratúr pri výkone previerok dodržiavania zákonnosti tak v centrách pre deti a rodiny, ako aj vo všetkých typoch špeciálnych výchovných zariadení. Pre špecialistov okresných a krajských prokuratúr vykonávajúcich dozor v týchto zariadeniach Generálna prokuratúra Slovenskej republiky zároveň zorganizovala samostatnú poradu, na ktorej boli analyzované aplikačné problémy vzťahujúce sa na výkon tohto dozoru.

V snahe o maximálne zefektívnenie dozoru podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona o prokuratúre bol vypracovaný nový príkaz generálneho prokurátora Slovenskej republiky por. č. 4/2022 zo 6. júna 2022 o postupe prokurátora pri výkone dozoru nad dodržiavaním zákonnosti v zariadeniach, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť, neodkladné opatrenie, výchovné opatrenie alebo iné súdom nariadené opatrenie, ktorý nadobudol účinnosť 10. júna 2022. Pri tvorbe tohto príkazu Generálna prokuratúra Slovenskej republiky dôsledne reflektovala tak na záväzky vyplývajúce pre prokuratúru z vnútroštátnej právnej úpravy, ako aj na záväzky, ktoré vyplývajú pre Slovenskú republiku z Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

Vyjadrením dlhodobých priorít generálneho prokurátora Slovenskej republiky, medzi ktoré patrí dôsledná ochrana práv detí a riadny výkon dozoru vo všetkých zariadeniach, v ktorých sú držané osoby obmedzené na osobnej slobode, je aj rozhodnutie generálneho prokurátora zaradiť do Plánu hlavných úloh prokuratúry

Slovenskej republiky na rok 2023 úlohu zameranú na preskúmanie a zhodnotenie stavu zákonnosti v reedukačných centrách.

Plnenie tejto úlohy bolo zverené netrestnému odboru Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky s cieľom zabezpečenia jednotného postupu pri výkone previerok podľa § 18 zákona o prokuratúre v reedukačných centrách a zároveň pri následnom vyhodnocovaní poznatkov získaných previerkovou činnosťou.

Za účelom získania skutočne komplexných poznatkov o stave zákonnosti v reedukačných centrách generálna prokuratúra vykonala v priebehu roka 2023 previerky dodržiavania zákonnosti **v každom z 13 reedukačných centier** aktuálne pôsobiacich na území Slovenskej republiky. Každá z previerok bola generálnou prokuratúrou vykonaná neohlásene. Neohlásene boli realizované aj naväzujúce návštevy prokurátorky generálnej prokuratúry v reedukačných centrách. V každom z reedukačných centier bola vykonaná komplexná vizuálna prehliadka vnútorných priestorov zariadenia a realizované rozhovory s deťmi bez prítomnosti zamestnancov zariadenia. Pri každej previerke boli preskúmané osobné spisy detí, ktoré sa v čase previerky nachádzali v zariadení, ako aj ďalšie listinné podklady dokumentujúce rozsah starostlivosti o umiestnené deti (napr. záznamy z pobytu detí v ochrannnej miestnosti, osobné karty detí, školské/výchovné poriadky, hodnotiace poriadky).

Pri výkone previerok bol kladený dôraz na dodržiavanie práv detí umiestnených v reedukačných centrách, ako aj na podmienky, za akých sú deti v reedukačných centrách držané. Osobitná pozornosť bola venovaná tiež preskúmaniu zákonnosti postupu reedukačných centier pri umiestňovaní detí do ochrannnej miestnosti, ktorej využívanie bolo v minulosti (a ako sa previerkovou činnosťou generálnej prokuratúry ukázalo - nielen v minulosti) realizované nie vždy v súlade so zákonom.

Nutné je žiaľ konštatovať, že v každom reedukačnom centre boli získané závažné poznatky o porušovaní zákonnosti a o porušovaní práv umiestnených detí, ktoré si vyžadovali ďalšiu ingerenciu generálnej prokuratúry a prijatie opatrení za účelom odstránenia zisteného porušenia zákonnosti.

2 Dodržiavanie zákonnosti počas umiestnenia a držania detí v reedukačných centrách

Podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona o prokuratúre, prokurátor dozerá na to, aby v zariadeniach, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť, neodkladné opatrenie, zabezpečovacie opatrenie, výchovné opatrenie alebo iné opatrenie súdu, boli držané alebo umiestnené osoby len na základe rozhodnutia súdu alebo iného oprávneného štátneho orgánu a aby sa v týchto miestach dodržiavali zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy.

Vyššie citované ustanovenie predstavuje právny základ dozoru realizovaného prokuratúrou v reedukačných centrách. Rešpektujúc zákonom vymedzený rozsah prokurátorského dozoru, ktorý od prokuratúry výslovne vyžaduje, aby dohliadala na to, aby sa v zariadeniach, v ktorých sú umiestnené osoby obmedzené na osobnej slobode, dodržiavali zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy, aj dozor generálnej prokuratúry pri neohlásených previerkach a návštevách reedukačných centier¹ bol zameraný na komplexné preskúmanie dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich činnosť reedukačných centier alebo vzťahujúcich sa na niektoré aspekty ich činnosti.

Vykonanými previerkami bolo zistené, že hoci súčasná zákonná úprava – zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „*školský zákon*“) v § 122 ods. 1 výslovne určuje, že reedukačné centrum na základe výchovno-vzdelávacieho programu a individuálneho reedukačného programu poskytuje deťom do veku 18 rokov s možnosťou predĺženia o jeden rok výchovu a vzdelávanie vrátane prípravy na povolanie *s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia* na žiadosť dieťaťa, v praxi je návrat dieťaťa do pôvodného sociálneho prostredia prakticky nemožný.

V prípade, ak je dieťa umiestnené do starostlivosti reedukačného centra na základe súdneho rozhodnutia o nariadení ústavnej starostlivosti, bez ohľadu na zmenu správania a naplnenie možností reedukácie dieťaťa, dieťa zotrváva v reedukačnom centre prakticky do dovŕšenia plnoletosti.

Uvedené možno dokumentovať na poznatkoch získaných pri previerke v RC Bačkov, v ktorom generálna prokuratúra zaznamenala prípady detí, ktoré sa v zariadení nachádzali dlhodobo a u ktorých zariadenie pri vyhodnocovaní individuálnych reedukačných programov pravidelne konštatovalo zlepšenie vo všetkých oblastiach vyhodnocovaných počas procesu ich reedukácie, následne však

¹ V zmysle § 18 ods. 6 písm. a) zákona o prokuratúre je prokurátor pri vykonávaní dozoru oprávnený navštevovať miesta podliehajúce dozoru v ktoromkoľvek čase, pričom má voľný prístup do všetkých priestorov zariadenia.

v správach predkladaných súdom a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately uvádzalo, že v procese reedukácie je potrebné pokračovať. Súčasťou spisov detí umiestnených v RC Bačkov bola „hromadná“ žiadosť riaditeľky RC Bačkov adresovaná riaditeľke RC v Košiciach o prijatie detí do tohto zariadenia, kde deti môžu pokračovať vo vzdelávaní po ukončení povinnej školskej dochádzky. Zo spisov detí bolo evidentné, že RC Bačkov² predpokladá automatický prechod detí do iného reedukačného centra bez ohľadu na výsledky ich doterajšej reedukácie a aktuálne správanie.

Obdobné poznatky boli získané previerkovou činnosťou v RC Čerenčany, kde boli umiestnené dievčatá po dosiahnutí veku 15 rokov „plynule“ neodkladnými opatreniami premiestňované do RC Zlaté Moravce³.

Na základe poznatkov získaných previerkami generálnej prokuratúry možno zovšeobecniť, že v prípade, ak je dieťa umiestnené do ústavnej starostlivosti reedukačného centra ešte pred dovŕšením veku 15 rokov, po dovŕšení veku 15 rokov sa prakticky len premiestni do reedukačného centra určeného pre deti od 15 rokov, avšak bez riadneho preskúmania, či je potrebné v procese reedukácie pokračovať. Zo súdnych rozhodnutí, na základe ktorých boli deti premiestnené, je pritom zrejmé, že súdy vychádzajú výlučne z návrhu a tvrdení orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o potrebe pokračovania reedukácie, príp. zo správy reedukačného centra a závery v nich uvádzané nekriticky preberajú, hoci nie vždy reálne odrážajú aktuálnu situáciu dieťaťa. Aj v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých je však povinnosťou súdu postupovať v súlade s tzv. vyšetrovacím princípom vyjadreným v článku 6 Civilného mimosporového poriadku, v zmysle ktorého je súd povinný zistiť skutočný stav veci a na účely zistenia skutočného stavu veci vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keď ich účastníci konania nenavrhlí.

Porušovanie zákonnosti v spojitosti s držaním dieťaťa v reedukačnom centre možno ilustrovať (aj) na prípade maloletého Simona V. umiestneného v RC Sološnica. V čase previerky generálnej prokuratúry bol maloletý Simon V. umiestnený v RC Sološnica na základe súdom nariadeného výchovného opatrenia, ktorému predchádzalo nariadenie neodkladného opatrenia. Počas previerky prokurátorka generálnej prokuratúry hovorila s maloletým Simonom bez prítomnosti iných detí, ako aj zamestnancov zariadenia. V rámci rozhovoru, ktorý bol zameraný na rôzne témy vzťahujúce sa k pobytu maloletého Simona v RC Sološnica, maloletý opakovane verbalizoval obavu, že nebude môcť nastúpiť na strednú školu, na ktorú bol prijatý a v RC Sološnica (okres Malacky) bude musieť zotrvať. Maloletý zároveň uviedol, že „pôvodne“ bol umiestnený v centre pre deti a rodiny, avšak tam ho „nechcú“. Nahliadnutím do spisu maloletého vedeného RC Sološnica bolo zistené, že pobytu maloletého v RC Sološnica predchádzalo jeho premiestňovanie medzi rôznymi typmi

² RC Bačkov je síce zariadením určeným tak pre deti do 15 rokov, ako aj od 15 rokov, avšak v zariadení je zriadená len špeciálna základná škola.

³ RC Zlaté Moravce je zariadením určeným výlučne pre dievčatá vo veku od 15 rokov.

zariadení (centrum pre deti a rodiny, diagnostické centrum, liečebno-výchovné sanatórium, reedukačné centrá), pričom zo spisu nevyplývalo, že by maloletý bol vôbec niekedy súdom vypočutý a informovaný o prebiehajúcom súdnom konaní.

Preskúmaním súdneho spisu vo veci maloletého Simona, ktorý si prokurátorka generálnej prokuratúry na základe poznatkov z previerky vyžiadala, bolo zistené, že maloletý je v ústavnej starostlivosti už od roku 2013, kedy bol vo veku 6 rokov zverený do starostlivosti Centra pre deti a rodiny Žitavce. Napriek pomerne nízkemu veku, v ktorom bola nad maloletým nariadená ústavná starostlivosť, maloletý nebol nikdy zverený do niektorej z foriem náhradnej osobnej starostlivosti. Maloletý v posledných rokoch opakovane menil zariadenia (v ktorých bol umiestnený na základe neodkladných a výchovných opatrení), pričom súd pri svojom rozhodovaní vychádzal prakticky len z tvrdení orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o potrebe umiestnenia maloletého „v uzavretom zariadení“. V období od 07.05.2020 do 30.06.2022 bol maloletý umiestnený v RC Čerenčany a od 05.09.2022 v RC Sološnica. Preskúmaním súdneho spisu bolo potvrdené, že hoci v posledných troch rokoch súd opakovane rozhodoval vo veci starostlivosti o maloletého, maloletý Simon nikdy nebol súdom vypočutý a názor maloletého nebol zisťovaný ani sprostredkovane.

Preskúmaním listinných podkladov nachádzajúcich sa v súdnom spise bolo zároveň zistené, že návrhy a správy orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately boli značne formálne a prakticky totožné (bez hodnotenia zmien v správaní dieťaťa), pričom od roku 2020 úrad začal uvádzať k maloletému Simonovi totožné „spektrum problémov“ ako v minulosti k jeho bratovi (s ktorým maloletý Simon nebol vychovávaný). Prokurátorka generálnej prokuratúry následne požiadala orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o písomné vyjadrenie, ktoré listinné podklady alebo výsluchy ktorých osôb by mohli potvrdiť „spektrum“ problémov, ktoré mali byť (podľa písomných správ orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately) u maloletého zaznamenané, ale ktoré neboli zaznamenané počas pobytu maloletého v reedukačnom centre.

Na žiadosť generálnej prokuratúry reagoval úrad práce, sociálnych vecí a rodiny odpoveďou, podľa ktorej je „*aktuálne mal. Simon výchovne usmerniteľný*“ a po ukončení výchovného opatrenia v RC Sološnica bude opätovne umiestnený v centre pre deti a rodiny. Otázkou v tomto prípade zostáva, či by maloletému bol umožnený návrat do centra pre deti a rodiny a začiatok štúdia na strednej škole, na ktorej chcel študovať a na ktorú bol prijatý aj v prípade, ak by sa o jeho situáciu a dôvody zotrávania v reedukačnom centre nezačala zaujímať generálna prokuratúra.

Vykonanými previerkami boli zaznamenané prípady detí, ktoré sú v reedukačnom centre držané dlhodobo, pričom dôvodom ich umiestnenia v reedukačnom centre bolo záškoláctvo. Napriek tomu, že problémové správanie spočívajúce v záškoláctve bolo zapríčinené pôvodným sociálnym prostredím dieťaťa, deti boli umiestnené do reedukačného centra, v ktorom zotrávajú dlhodobo bez toho,

aby bolo možné prijať záver, že ich výchova a vzdelávanie je skutočne možná len v reedukačnom centre.

Na strane druhej sú v reedukačných centrách umiestňované deti, ktorých výchovu reedukačné centrá podľa ich vlastných vyjadrení nezvládajú a ktoré sa aj priamo v reedukačnom centre dopúšťajú trestnej činnosti. V tomto prípade je podľa názoru generálnej prokuratúry potrebné si položiť a zodpovedať otázku, akými odbornými metódami reedukačné centrá s takýmito deťmi pracujú. Dodržiavanie presného časového harmonogramu režimu dňa a udeľovanie plusových a mínusových bodov evidentne nemožno hodnotiť ako „metódy“ postačujúce pre „nápravu“ dieťaťa, čo dokumentujú aj poznatky generálnej prokuratúry o závažnej trestnej činnosti násilného alebo sexuálneho charakteru, ktorej sa deti dopustia priamo v reedukačnom centre.

Podľa § 4 ods. 1 vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323/2008 Z. z. o špeciálnych výchovných zariadeniach v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška MŠ SR č. 323/2008 Z. z.“), *reedukačné centrum sa zameriava na reedukáciu sociálne, mravne a emocionálne narušených detí, u ktorých boli zistené také nedostatky v sociálnej prispôsobivosti, v osobnostných vlastnostiach a charakterovom vývine, že ich výchova a vzdelávanie v iných zariadeniach alebo v prirodzenom rodinnom prostredí by nevedli k náprave.*

Podľa § 4 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *reedukačné centrum poskytuje deťom výchovu a vzdelávanie zamerané na optimalizáciu ich psychosociálneho vývinu, odstraňovanie porúch správania a vytvorenie predpokladov na ich osobnostnú a sociálnu integráciu.*

Podľa § 13 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *výchovnú a vzdelávaciu činnosť v špeciálnych výchovných zariadeniach zabezpečuje spravidla riaditeľ, zástupca riaditeľa, vedúci vychovávateľ, vychovávateľ, pomocný vychovávateľ, učiteľ, špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, psychológ, logopéd, sociálny pracovník, asistent učiteľa a majster odbornej výchovy. Ďalšiu činnosť zabezpečuje zdravotnícky pracovník, hospodársky, administratívny a prevádzkový zamestnanec.*

Aj v nadväznosti na vyššie citované ustanovenia, z ktorých explicitne vyplýva, že výchova a vzdelávanie poskytované reedukačným centrom majú byť zamerané na optimalizáciu psychosociálneho vývinu a odstraňovanie porúch správania, považuje generálna prokuratúra za zarážajúce, že viaceré reedukačné centrá vykonávajú dlhodobú činnosť bez psychológa. Súčasná právna úprava⁴ to síce umožňuje, ingerencia psychológa pri práci s dieťaťom sa však javí byť v reedukačnom centre nielen vhodnou, ale nevyhnutnou – za predpokladu, že má byť výchova dieťaťa

⁴ Vyhláška MŠ SR č. 323/2008 Z. z. upravuje iba odporúčaný počet zamestnancov špeciálnych výchovných zariadení.

v reedukačnom centre skutočne zameraná na optimalizáciu jeho psychosociálneho vývinu a odstraňovanie porúch správania a nielen na prispôsobenie sa dieťaťa režimu dňa a systému plusových a mínusových bodov uplatňovanému v tom-ktorom reedukačnom centre.

V spojitosti s potrebou obsadenia pozície psychológa paradoxne vyznieva vyjadrenie riaditeľky RC Bystričany, ktorým zdôvodňovala, prečo v zariadení nepracuje psychológ. Podľa doslovného vyjadrenia riaditeľky pri previerke generálnej prokuratúry „...psychologička tu kedysi bola, ale nemala tu čo robiť, tak pomáhala upratať...“. O relevancii tvrdenia, že psychológ nemá adekvátnu náplň práce v zariadení, do ktorého sú, resp. majú byť umiestňované deti s narušeným psychosociálnym vývinom a poruchami správania, je možno mať dôvodné pochybnosti. V prípade RC Bystričany sa ale zároveň jedná o zariadenie, v ktorom boli zaznamenané prípady detí, ktoré sa mali stať obeťou sexuálneho násillia v zariadení a na ktoré mala riaditeľka zariadenia reagovať spôsobom, že ak sa také niečo stane opäť, oznámi sa to. O skutočnosti, akým spôsobom bola zabezpečovaná starostlivosť o deti umiestnené v RC Bystričany, svedčí aj fakt, že na žiadosť generálnej prokuratúry reagoval zriaďovateľ – Regionálny úrad školskej správy v Trenčíne o prijatie opatrení k náprave nezákonného stavu o. i. zmenou v osobe riaditeľa zariadenia a navýšením počtu zamestnancov s možnosťou prijatia psychológa a zdravotnej sestry.

Z poznatkov zosumarizovaných generálnou prokuratúrou vyplýva, že práve v zariadení⁵, v ktorom dlhodobo (viac ako rok) nepracoval s umiestnenými dievčatami žiadny psychológ, boli zaznamenané stupňujúce sa agresívne správanie a výchovné problémy umiestnených dievčat.

Aj s poukazom na už vyššie uvedené skutočnosti generálna prokuratúra považuje za nevyhnutné prehodnotenie súčasnej právnej úpravy regulujúcej reedukačné centrá a zvýšenie kontroly zo strany kompetentných orgánov nad ich činnosťou, a to prakticky vo všetkých oblastiach. Nutné je totiž uviesť, že zriaďovatelia reedukačných centier – príslušné regionálne úrady školskej správy – opakovane uvádzali, že o stave a rozsahu porušovania zákonnosti v reedukačnom centre v ich zriaďovateľskej pôsobnosti nemali vedomosť.

Závažnosť poznatkov generálnej prokuratúry o porušovaní zákonnosti a práv detí v reedukačných centrách dokumentuje aj skutočnosť, že vo viacerých zariadeniach zriaďovatelia nariadili personálny a finančný audit a zároveň došlo k výmene na pozícii riaditeľov reedukačných centier.

Aj vzhľadom na poznatky získané previerkovou činnosťou o nízkej úrovni starostlivosti o deti v reedukačných centrách považuje generálna prokuratúra za nevyhnutné, aby si zároveň orgány verejnej moci zúčastnené na procese

⁵ RC Trstín.

umiestňovania detí do zariadení riadne plnili svoje zákonné povinnosti, pri vyhodnocovaní situácie detí skutočne hľadali najlepší záujem maloletého dieťaťa a s prihliadnutím na tento záujem aj reálne konali.

Podľa § 55 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, *súd sústavne sleduje spôsob výkonu ústavnej starostlivosti a najmenej dvakrát do roka hodnotí jej účinnosť, najmä v súčinnosti s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí, obcou a s príslušným zariadením, v ktorom je maloleté dieťa umiestnené.*

Podľa § 91 ods. 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy v znení neskorších predpisov, *ak súd nariadil nad maloletým dieťaťom ústavnú starostlivosť alebo mu uložil ochrannú výchovu, sústavne sleduje spôsob ich výkonu a najmenej dvakrát do roka hodnotí ich účinnosť. Na tento účel súd najmä vyžaduje pravidelné správy o maloletom dieťati od orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zariadenia, do ktorého bolo maloleté dieťa umiestnené, prípadne sleduje spôsob ich výkonu návštevami sudcu v zariadení, v ktorom je maloleté dieťa umiestnené.*

Napriek explicitnému vyjadreniu povinnosti súdov sústavne sledovať priebeh ústavnej starostlivosti, ako aj ochrannej výchovy a následne tiež vyhodnocovať najmenej dvakrát ročne ich účinnosť, je nutné konštatovať, že sudy si túto povinnosť riadne neplnia, resp. plnia len formálne vyžiadanim správ od orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, príp. reedukačného centra, ktoré následne bez ďalšieho berú na vedomie. Prípady dieťaťa, ktoré by počas umiestnenia v reedukačnom centre bolo navštívené sudcom, nebol počas previerkovej činnosti generálnej prokuratúry zistený. Alarmujúco zároveň vyznieva, že takmer všetky deti umiestnené v reedukačných centrách počas rozhovorov uvádzali, že neboli informované o súdnom konaní, v ktorom súd rozhodol, že „pôjdu“ do reedukačného centra a nikto im ani nevysvetlil, dokedy bude ich umiestnenie trvať.

Podľa článku 25 Dohovoru o právach dieťaťa, *štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa, ktoré zverili príslušné orgány do starostlivosti, ochrany alebo liečenia telesného alebo duševného zdravia náhradnému zariadeniu, na pravidelné hodnotenie zaobchádzania s dieťaťom a všetkých ďalších okolností spojených s jeho umiestnením.*

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky na základe poznatkov získaných previerkovou činnosťou kladie otázku, akú relevanciu majú správy orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately predkladané súdu ako správy o priebehu ústavnej starostlivosti, ak sú vypracované pracovníkom, ktorý dieťa osobne nevidel od umiestnenia do zariadenia. Je zrejmé, že ak pracovník orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately dieťa aj po dobu niekoľkých rokov

nevidí a nie je s dieťaťom v žiadnom kontakte alebo kontakt prebieha len telefonicky, vyhodnotenie fyzického, psychického vývinu a aktuálnych potrieb dieťaťa nemôže byť vykonané riadne. V takýchto prípadoch si nie je možné nevšimnúť, že orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately len preberá závery zamestnancov reedukačného centra a tieto ďalej predkladá súdu.

Aj vzhľadom na alarmujúci stav reedukačných centier, ktorý bol zistený neohlásenými previerkami generálnej prokuratúry, získané poznatky o zásahoch do osobnej slobody a práv detí v reedukačných centrách, o neprijateľných výchovných metódach a trestnej činnosti, ku ktorej dochádza v reedukačných centrách, považuje generálna prokuratúra za nevyhnutné, aby si kompetentné orgány, vrátane orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately plnili záväzky vyplývajúce z vyššie citovaného článku 25 Dohovoru o právach dieťaťa riadne.

2.1 Dovoľené prerušenie pobytu dieťaťa v reedukačnom centre

Vykonanými previerkami boli zistené poznatky o nezákonom postupe reedukačných centier pri povoľovaní pobytov detí mimo reedukačného centra.

Ako zarážajúce hodnotí generálna prokuratúra prípady detí, ktoré mali podľa pracovníkov orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately natoľko závažné problémy v správaní, že museli byť neodkladným opatrením zverené do starostlivosti reedukačného centra, následne však bez toho, aby sa u týchto detí mohli prejavíť výsledky reedukácie (napr. ak boli umiestnené v reedukačnom centre len dva týždne pred prázdninami), nič nebránilo povoleniu ich pobytu mimo reedukačného centra počas celého obdobia letných prázdnin. V situácii, kedy je dieťaťu umožnený dvojmesačný pobyt mimo reedukačného centra, vyznievajú zároveň paradoxne závery orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a súdov, že „*dieťa je schopné fungovať len v uzavretom/režimovom zariadení*“.

Podľa § 125 ods. 4 školského zákona, *zariadenie môže povoliť dieťaťu*

- a) tráviť voľný čas mimo zariadenia bez prítomnosti pedagogického zamestnanca, zákonného zástupcu alebo inej poverenej osoby,*
- b) pobyt mimo zariadenia v mieste bydliska zákonného zástupcu na určitý čas, a to najmä v čase školských prázdnin, a po vyjadrení príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately; toto ustanovenie sa nevzťahuje na dieťa umiestnené na základe žiadosti zákonného zástupcu.*

Podľa § 9 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. o špeciálnych výchovných zariadeniach v znení neskorších predpisov, *dieťaťu, ktoré bolo do zariadenia umiestnené na základe rozhodnutia súdu, sa môže po vyjadrení orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa miesta trvalého bydliska*

dieťaťa povoliť pobyt mimo špeciálneho výchovného zariadenia z dôvodu návštevy zákonného zástupcu a je predpoklad, že tento pobyt bude pre dieťaťa prospešný.

Pri preverke v RC Čerenčany a RC Hlohovec bolo zistené, že v spisoch niektorých detí, ktorým bol v čase letných prázdnin umožnený pobyt mimo zariadenia, absentujú súhlasy orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s pobytom dieťaťa mimo zariadenia. Umožnenie pobytu dieťaťa mimo reedukačného centra bez vyjadrenia orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je priamym porušením § 9 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z.

Previerkami vykonanými v RC Čerenčany a RC Hlohovec bolo zároveň zistené, že niektoré z orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately si nie sú vedomé povinnosti vyjadriť sa k pobytu dieťaťa umiestneného v reedukačnom centre mimo zariadenia a na žiadosti reedukačných centier o udelenie súhlasu s pobytom dieťaťa mimo zariadenia nereagujú.

Nezákonný postup riaditeľa pri umožňovaní pobytu detí mimo zariadenia bol zistený výkonom dozoru v RC Sološnica, v ktorom sa deti nenachádzali už niekoľko týždňov pred prázdninami. Na dopyt prokurátorky generálnej prokuratúry, aby riaditeľ vysvetlil neprítomnosť detí v RC Sološnica, ktoré sa v zariadení nenachádzali v bežné školské dni už týždne pred prázdninami, riaditeľ zariadenia písomne oznámil, že pri uvoľňovaní detí „na prázdninové pobyty“ sa RC Sološnica riadi „interným Hodnotiacim poriadkom“ a uviedol nasledovné „kritéria udelenia dovolenky“:

„1. Žiakovi môže byť v čase prázdnin udelená riadna dovolenka. Je v právomoci riaditeľa RC žiakovi dovolenku neudelieť.

2. Žiak potrebuje na udelenie dovolenky v čase prázdnin splniť nasledovné podmienky:

- súhlas riaditeľa zariadenia*
- súhlas pedagogickej rady a vedenia RC Sološnica*
- súhlas sociálnej kurately*
- súhlas rodičov či zverenej osoby*
- získať potrebný počet bodov*
- dieťa vo veku do 15 rokov musí mať sprievod rodičov pri odchode zo zariadenia na dovolenku ako aj pri návrate z nej.“*

Vysvetlenie riaditeľa RC Sološnica k neprítomnosti detí počas obdobia bežného školského roka vykazovalo zjavné rozpory, keďže aj samotné riaditeľom definované „kritériá udelenia dovolenky“ v oboch bodoch uvádzajú, že žiakovi môže byť dovolenka udelená „v čase prázdnin“.

Podľa § 9 ods. 3 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *pobytom mimo špeciálneho výchovného zariadenia sa na účely tejto vyhlášky rozumie pobyt dieťaťa mimo špeciálneho výchovného zariadenia v čase sobôt, nedeľ, ďalších dní pracovného pokoja alebo v čase školských prázdnin.*

Poznatky o nerešpektovaní § 125 ods. 4 školského zákona v spojení s § 9 ods. 3 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. pri uvoľňovaní detí na prázdniny riaditeľom RC Sološnica boli generálnou prokuratúrou postúpené Školskému inšpekčnému centru Bratislava⁶ so žiadosťou o prijatie opatrení v rozsahu pôsobnosti tohto orgánu.

V spojitosti s uvoľňovaním detí na letné prázdniny bolo výkonom dozoru podľa § 18 zákona o prokuratúre zistené, že nie všetky reedukačné centrá vykonávajú činnosť v čase letných prázdnin riadne, hoci sú právnou úpravou konštituované ako zariadenia s nepretržitou prevádzkou.

Podľa § 122 ods. 12 školského zákona, *reedukačné centrum je zariadením s nepretržitou prevádzkou.*

Nerešpektovanie zákonnej povinnosti zabezpečiť nepretržitú prevádzku reedukačného centra možno ilustrovať na prípade RC Bačkov, ktorého riaditeľka sa v čase letných prázdnin hrubým spôsobom dožadovala, aby si pre dieťa (vykonateľným súdnym rozhodnutím umiestnené v RC Bačkov) prišli zamestnanci centra pre deti a rodiny, v ktorom bolo dieťa v minulosti umiestnené. Ako dôvod riaditeľka RC Bačkov výslovne uvádzala, že jej „*zamestnanci nemajú kedy čerpať dovolenku, lebo musia byť kvôli Norbertovi v robote.*“

Skutočnosť, že sa v prípade Norberta H., ktorý musel byť z centra pre deti a rodiny neodkladným opatrením premiestnený do reedukačného centra potom, čo v centre pre deti a rodiny opakovane sexuálne obťažoval iné deti a dokonca dokonal trestný čin sexuálneho násillia, riaditeľka RC Bačkov dožaduje prázdnin dieťaťa v prostredí, v ktorom sa maloletý dopúšťal trestnej činnosti a ohrozoval iné deti, podľa názoru generálnej prokuratúry dostatočným spôsobom ilustruje postoj niektorých zariadení k uvoľňovaniu detí na letné prázdniny.

Pri uvoľňovaní detí na letné prázdniny sa nejaví byť rozhodujúcim, či to je v najlepšom záujme maloletého dieťaťa, ale či to vyhovuje riaditeľom a zamestnancom zariadení, ktorí následne nemajú „problém“ s čerpaním dovoleniek.

⁶ Podľa § 13 ods. 1 alinea prvá zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, štátna školská inšpekcia plní funkciu kontroly štátu nad úrovňou pedagogického riadenia, nad úrovňou výchovy a vzdelávania a materiálno-technických podmienok vrátane praktického vyučovania v školách a školských zariadeniach, na pracoviskách praktického vyučovania a nad úrovňou činností v špeciálnych výchovných zariadeniach a školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie.

Oznámenie RC Bačkov z obdobia letných prázdnin 2023

2.2 Nedovolené prerušenie pobytu dieťaťa v reedukačnom centre

Výkonom dozoru v reedukačných centrách získala generálna prokuratúra poznatky o prípadoch detí, u ktorých došlo k nedovolenému prerušeniu pobytu v zariadení (napr. prípady nevrátenia sa detí z prázdnin), resp. o útekoch detí priamo zo zariadenia. Previerkami bolo zistené, že na takéto prípady reedukačné centrá nereagovali v súlade s nižšie citovaným § 10 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. a nedovolené prerušenie pobytu dieťaťa nebolo oznámené všetkým subjektom vymedzeným v označenom ustanovení.

Porušovanie § 10 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. bolo zistené pri previerkach v RC Bystričany, RC Košice, RC Mlynky, RC Sološnica, RC Trstín, RC Tornaľa, RC Veľké Leváre a RC Vráble.

Podľa § 10 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *každý odchod dieťaťa zo špeciálneho výchovného zariadenia bez súhlasu riaditeľa tohto zariadenia alebo ním písomne poverenej osoby sa považuje za nedovolené prerušenie pobytu.*

Podľa § 10 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *nedovolené prerušenie pobytu dieťaťa v špeciálnom výchovnom zariadení, ktoré bolo do tohto zariadenia umiestnené na základe rozhodnutia súdu, oznámi riaditeľ tohto zariadenia bez zbytočného odkladu, ako sa o nedovolenom prerušení pobytu dozvedel, najbližšiemu útvaru Policajného zboru, zákonnému zástupcovi, súdu, ktorý rozhodol o umiestnení dieťaťa do špeciálneho výchovného zariadenia neodkladným opatrením alebo výchovným opatrením alebo rozhodol o ústavnej starostlivosti, a orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa trvalého bydliska dieťaťa.*

Vykonanými previerkami bolo zistené, že riaditelia reedukačných centier a ani pracovníci zariadení vybavujúci administratívnu agendu týkajúcu sa detí nemajú

poznatky o relevantnej právnej úprave a úteky detí nie sú oznamované subjektom vymedzeným v § 10 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. Okruh subjektov, ktorým je potrebné oznamovať nedovolené prerušenie pobytu dieťaťa v zariadení, je pritom prakticky nemenný od účinnosti vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., t. j. už od 01.09.2008. Novelizáciou vykonanou vyhláškou č. 542/2021 Z. z., účinnou od 01.01.2022, došlo len k doplneniu a rozšíreniu povinnosti oznámiť súdu nedobrovoľné prerušenie pobytu nielen u dieťaťa, ktoré je umiestnené v zariadení na základe rozhodnutia o ústavnej starostlivosti, ale tiež u dieťaťa umiestneného v zariadení na základe neodkladného alebo výchovného opatrenia.

Napriek právnej úprave, ktoré je účinnou už viac ako 15 rokov, pri previerkach vo viacerých reedukačných centrách bola prokurátorka generálnej prokuratúry opakovane dopytovaná, ktorým subjektom okrem Policajného zboru je vôbec potrebné oznamovať úteky detí.

Poznatky o útekoch detí z reedukačných centier, na ktoré nie je reagované v súlade s príslušnými právnymi predpismi a pri ktorých je podľa názoru generálnej prokuratúry potrebné zisťovať aj dôvody, ktoré dieťa viedli k úteku, boli zohľadnené už pri tvorbe príkazu generálneho prokurátora Slovenskej republiky por. č. 4/2022 zo 6. júna 2022 o postupe prokurátora pri výkone dozoru nad dodržiavaním zákonnosti v zariadeniach, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť, neodkladné opatrenie, výchovné opatrenie alebo iné súdom nariadené opatrenie a úteky detí zo zariadení sú oznamované aj generálnej prokuratúre.

Od účinnosti príkazu bol najväčší počet útekov detí zaznamenaný v RC Veľké Leváre⁷ a RC Sološnica⁸.

2.3 Tvorba a vyhodnocovanie individuálnych reedukačných programov

Súčasťou previerok realizovaných generálnou prokuratúrou bolo preskúmanie zákonnosti postupu reedukačných centier pri úprave a tvorbe individuálnych reedukačných programov. Pri previerkach boli preskúmané individuálne reedukačné programy všetkých detí umiestnených v čase previerok generálnej prokuratúry v preverovanom reedukačnom centre.

Podľa § 122 ods. 11 školského zákona, *reedukačné centrum vytvára individuálny reedukačný program pre každé dieťa, ktorý vychádza z psychologickéj, sociálnej a špeciálnopedagogickej diagnózy vykonanej na tento účel spravidla diagnostickým centrom. Vyhodnotenie a úprava individuálneho reedukačného programu sa vykonáva minimálne raz za štvrtrok. Individuálny reedukačný program*

⁷ RC Veľké Leváre je zariadením určeným výlučne pre chlapcov od 15 rokov.

⁸ RC Sološnica je zariadením určeným pre chlapcov tak do 15, ako aj od 15 rokov veku.

pre dieťa, ktoré je v reedukačnom centre umiestnené na základe rozhodnutia súdu, reedukačné centrum vyhodnocuje a upravuje v spolupráci s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Podľa § 14 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., individuálny reedukačný program sa vypracúva pre každé dieťa umiestnené v diagnostickom centre alebo v reedukačnom centre.

Podľa § 14 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., individuálny reedukačný program sa vypracúva po uplynutí prvého mesiaca pobytu dieťaťa v diagnostickom centre alebo v reedukačnom centre a jeho súčasťou je hodnotenie procesu adaptácie dieťaťa na pobyt v ňom.

Vykonanými previerkami bolo zistené, že postup reedukačných centier pri tvorbe individuálnych reedukačných programov nie je jednotný, individuálne reedukačné programy sú v mnohých prípadoch bez výpovednej hodnoty a absentujú v nich ciele sledované pobytom dieťaťa v reedukačnom centre, resp. ciele sú formulované úplne vágne bez zohľadnenia individuality dieťaťa.

Uvedené možno dokumentovať na individuálnych reedukačných programoch RC Levoča, v ktorých zariadenie ako ciele práce s dieťaťom na nasledujúce obdobie všeobecne uvádzalo len: „budovať kladný vzťah k práci“, „vytvoriť pozitívny vzťah k plneniu povinností“, „snažiť sa o prikláňanie k lepším žiačkám“ a pod.

Vzhľadom na to, že v RC Levoča už niekoľko mesiacov nepracuje psychológ, je otáznym, akými odbornými metódami vôbec je centrum schopné pracovať aj na takto všeobecne koncipovaných cieľoch.

Za zarážajúcu považuje generálna prokuratúra skutočnosť, že zákonná úprava zakotvujúca povinnosť reedukačných centier vyhotovovať pre umiestnené dieťa individuálny reedukačný program bola zakotvená priamo prijatím zákona č. 245/2008 Z. z., ktorý nadobudol účinnosť od 01.09.2008. Nutné je však konštatovať, že ani po viac ako 15 rokoch nie je prax reedukačných centier pri tvorbe individuálnych reedukačných programov zjednotená.

Porušenie § 122 ods. 11 školského zákona pri tvorbe individuálnych reedukačných programov generálna prokuratúra zistila pri všetkých previerkach, rozdielnym bol len rozsah zistených porušení školského zákona.

Pri previerke generálnej prokuratúry v RC Trstín bolo zistené, že zariadenie dlhodobo nespĺňa zákonnú požiadavku zakotvenú v prvej vete ustanovenia § 122 ods. 11 školského zákona a deti prijaté do zariadenia od júna 2022 nemajú individuálny reedukačný program vôbec vypracovaný. Zistené porušenie zákonnosti riaditeľ zariadenia odôvodňoval tým, že individuálne reedukačné programy vypracovávala

psychologička zariadenia, pričom od júna 2022 zariadenie vykonávalo činnosť bez psychológa.

Prokurátorka generálnej prokuratúry priamo pri preverke upozornila, že žiadne z ustanovení zákonnej úpravy explicitne neurčuje, že individuálny reedukačný program môže vypracovať len psychológ zariadenia. Ustanovenie § 122 ods. 11 školského zákona výslovne určuje len to, že reedukačné centrum vytvára individuálny reedukačný program pre každé dieťa a zároveň vymedzuje ukazovatele, z ktorých má program vychádzať – podľa aktuálnej úpravy z psychologickkej, sociálnej a špeciálnopedagogickej diagnózy vykonanej na tento účel spravidla diagnostickým centrom. Pri oboznámení sa s obsahom už vypracovaných individuálnych reedukačných programov bolo nutné konštatovať, že k ich vypracovaniu bolo evidentne pristupované len veľmi formálne, bez adekvátneho formulovania cieľov reedukácie. Z predložených individuálnych reedukačných programov nebolo zrejmé ani to, kto program vypracoval a kedy.

Porušovanie § 122 ods. 11 školského zákona možno ilustrovať aj na poznatkoch získaných preverkou v RC Košice. Preskúmaním spisov umiestnených detí bolo zistené, že v týchto sa individuálny reedukačný program nenachádza. Súčasťou spisov detí boli listinné podklady označené ako „Adaptačná fáza – hodnotenie procesu“ vypracované samostatne vychovávateľmi a triednym učiteľom toho – ktorého dieťaťa, ktoré sociálna pracovníčka zariadenia a riaditeľka zariadenia (podľa ich vyjadrení) považujú za individuálny reedukačný program.

Pri preverke bola riaditeľka zariadenia upozornená, že listinné podklady v spise dieťaťa označené ako „Adaptačná fáza – hodnotenie procesu“ nie je možné považovať za individuálny reedukačný program v zmysle § 122 ods. 11 školského zákona. Riaditeľka zariadenia bola výslovne upozornená, že individuálny reedukačný program musí podľa § 122 ods. 11 školského zákona vychádzať z psychologickkej, sociálnej a špeciálnopedagogickej diagnózy, pričom ide o komplexne spracovaný dokument, ktorý je následne predmetom úpravy a vyhodnotenia zariadením, a to minimálne raz za štvrtrok. V prípade návratu detí z prázdnin zariadenie nevypracuje „nový“ individuálny reedukačný program, ale pokračuje sa vo vyhodnocovaní a úprave už vypracovaného individuálneho reedukačného programu. Pri stanovení aktuálnych cieľov reedukácie je potrebné zohľadniť aj to, akým spôsobom sa dieťa správalo mimo prostredia reedukačného centra.

Preskúmaním zákonnosti postupu zariadení pri vyhodnocovaní individuálnych reedukačných programov generálna prokuratúra zistila porušovanie zákonnosti tak v spojitosti s dodržiavaním lehôt na úpravu a vyhodnotenie individuálnych reedukačných programov, ako aj v spojitosti s povinnosťou realizovať úpravu a vyhodnotenie v spolupráci s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Pri previerke v RC Levoča bolo zistené, že zariadenie si zákonodarcom vymedzenú povinnosť realizovať úpravu a vyhodnotenie individuálneho reedukačného programu minimálne raz za štvrtrok spája s obdobím kalendárneho štvrtroka a úpravu individuálnych reedukačných programov realizovalo „plošne“ vo februári 2023 a následne v máji 2023. Takýto postup je v rozpore s 122 ods. 11 školského zákona v spojení s § 14 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., pretože „prvý“ individuálny reedukačný program musí byť vypracovaný už po mesiaci pobytu dieťaťa v zariadení a následne vyhodnotený a upravený raz za štvrtrok. Vzhľadom na z časového hľadiska rôzne príchody detí do zariadenia v priebehu celého roka, nie je logicky možné, aby v prípade dodržiavania lehôt na vypracovanie a následne úpravu individuálneho reedukačného programu úprava individuálnych reedukačných programov bola u všetkých dievčat realizovaná vždy len v mesiaci február, máj, október, atď.

Na základe poznatkov získaných vykonanými previerkami generálna prokuratúra zastáva názor, že spolupráca, resp. „účasť“ orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na úprave a vyhodnocovaní individuálnych reedukačných programov je výlučne formálna. Previerkami nebol zistený ani jediný prípad, kedy by orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately aktívne „zasiahol“ do procesu vyhodnocovania a úpravy individuálneho reedukačného programu dieťaťa. Takýto postoj pritom určite nie je dôsledkom „vysokej“ kvality vypracovaných individuálnych reedukačných programov.

2.4 Porušovanie Zákonníka práce

Pri výkone previerok v RC Hlohovec, RC Veľké Leváre a v RC Sološnica generálna prokuratúra zistila, že chlapci umiestnení v týchto zariadeniach deklarujú, že počas umiestnenia v reedukačných centrách chodia brigádovať, a to k rôznym fyzickým osobám /vrátane riaditeľov zariadení, pre ktorých podľa vyjadrení chlapcov vykonávajú rôzne manuálne práce/, ako aj k právnickým osobám.

V rámci previerky v RC Sološnica viacero chlapcov verbalizovalo, že brigádovať chodia aj „do obce“, ale nedostávajú za túto prácu žiadne peniaze.

Za účelom preverenia tvrdení o čase, kedy sú brigády chlapcami vykonávané a najmä dodržiavania zákonných ustanovení vzťahujúcich sa na prácu osôb mladších ako 15 rokov, ale aj osôb starších ako 15 rokov, avšak neploletých, požiadala prokurátorka generálnej prokuratúry priamo pri previerke realizovanej v RC Sološnica o predloženie dohôd o brigádnickej práci študentov, resp. o preukázanie právneho titulu, na základe ktorých chlapci realizovali a realizujú brigádnicke práce.

Na dopyt prokurátorky generálnej prokuratúry riaditeľ RC Sološnica predložil len predtlač tlačiva označeného ako „*Súhlas na súkromnú brigádu*“, ktorým riaditeľ tohto

zariadenia „dáva súhlas na uvoľnenie klientov na súkromnú brigádu.“ Priamo pri preverke upozornila prokurátora generálnej prokuratúry riaditeľa RC Sološnica, že takýto súhlas nemá oporu v žiadnom z ustanovení Zákonníka práce a ani iného všeobecne záväzného právneho predpisu a nemožno ho považovať za právny titul oprávňujúci deti k výkonu práce, resp. brigád.

Riaditeľ RC Sološnica bol zároveň upozornený, že ustanovenia Zákonníka práce upravujúce podmienky a možnosti práce detí, resp. osôb mladších ako 18 rokov, je nutné dôsledne dodržiavať aj v prípade detí umiestnených v špeciálnych výchovných zariadeniach.

Podľa § 11 ods. 4 Zákonníka práce, *práca fyzickej osoby vo veku do 15 rokov alebo práca fyzickej osoby staršej ako 15 rokov do skončenia povinnej školskej dochádzky je zakázaná. Tieto fyzické osoby môžu vykonávať ľahké práce, ktoré svojím charakterom a rozsahom neohrozujú ich zdravie, bezpečnosť, ich ďalší vývoj alebo školskú dochádzku len pri*

- a) účinkovaní alebo spoluúčinkovaní na kultúrnych predstaveniach a umeleckých predstaveniach,*
- b) športových podujatiach,*
- c) reklamných činnostiach,*
- d) iných činnostiach neuvedených v písmenách a) až c), ak ide o fyzickú osobu staršiu ako 15 rokov do skončenia povinnej školskej dochádzky.*

Podľa § 11 ods. 5 Zákonníka práce, *výkon ľahkých prác uvedených v odseku 4 povoľuje na žiadosť zamestnávateľa príslušný inšpektorát práce po dohode s príslušným orgánom štátnej správy na úseku verejného zdravotníctva (ďalej len „orgán verejného zdravotníctva“). V povolení sa určí počet hodín a podmienky, za ktorých sa ľahké práce môžu vykonávať. Príslušný inšpektorát práce odoberie povolenie, ak podmienky povolenia nie sú dodržiavané.*

Podľa § 227 ods. 1 Zákonníka práce, *dohodu o brigádnickej práci študentov môže zamestnávateľ uzatvoriť s fyzickou osobou, ktorá má štatút žiaka strednej školy alebo štatút študenta dennej formy vysokoškolského štúdia podľa osobitného predpisu a ktorá nedovršila 26 rokov veku.*

Podľa § 228 ods. 1 Zákonníka práce, *dohodu o brigádnickej práci študentov je zamestnávateľ povinný uzatvoriť písomne, inak je neplatná. V dohode musí byť uvedené: dohodnutá práca, dohodnutá odmena za vykonanú prácu, dohodnutý rozsah pracovného času a doba, na ktorú sa dohoda uzatvára. Jedno vyhotovenie dohody o brigádnickej práci študentov je zamestnávateľ povinný vydať zamestnancovi.*

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky žiadnym spôsobom nespochybňuje, že získavanie skúseností a pracovných návykov vykonávaním pracovnej činnosti primeranej veku detí je v záujme detí, vykonávanie „brigád“ však

musí byť realizované v súlade s príslušnými ustanoveniami Zákonníka práce. Žiada sa zdôrazniť, že deti sa po umiestnení do reedukačného centra nestávajú „zamestnancami“ riaditeľa zariadenia, ktorí ich môže následne využívať pre svoje súkromné potreby (napr. na výkon manuálnych prác pri stavbe chaty) alebo „vysielat“ na výkon práce k iným osobám za symbolickú odmenu (jedlo, malinovka a pod.). Ustanovenia Zákonníka práce upravujúce podmienky a možnosti práce detí, resp. osôb mladších ako 18 rokov, je nutné dôsledne dodržiavať aj v prípade detí umiestnených v špeciálnych výchovných zariadeniach.

2.5 Poznatky o trestnej činnosti a inom protiprávnom konaní

Výkonom dozoru podľa § 18 zákona o prokuratúre získala generálna prokuratúra poznatky o prípadoch detí, ktoré sa priamo počas umiestnenia v reedukačnom centre stali obeťou protiprávneho konania, resp. trestnej činnosti. Na základe poznatkov zosumarizovaných generálnou prokuratúrou možno konštatovať, že v reedukačných centrách najčastejšie dochádza k trestnej činnosti sexuálneho charakteru.

Zlyhanie štátu, ktorý garantuje deťom vyňatým z rodinného prostredia právo na osobitnú ochranu⁹, možno dokumentovať na prípade maloletej Simony G., ktorá bola umiestnená v RC Čerenčany a následne v RC Trstín, pričom v oboch zariadeniach sa stala obeťou trestného činu. Počas umiestnenia v RC Čerenčany sa maloletá Simona priamo v priestoroch centra stala obeťou zločinu sexuálneho násillia, ktorého páchatelkou bola iná „chovankyňa“ zariadenia. Maloletá Simona bola vo večerných hodinách násillím donútená k tomu, aby si vsunula do pošvy pravítka a následne aj k iným sexuálnym praktikám. Páchatelka bola za spáchaný zločin odsúdená a maloletá Simona bola po dosiahnutí veku 15 rokov premiestnená do RC Trstín.

Priamo počas previerky generálnej prokuratúry realizovanej dňa 16.02.2023 v RC Trstín bol počas rozhovorov s umiestnenými dievčatami získaný poznatok o nedobrovoľnom sexuálnom styku, ku ktorému mala byť dňa 14.02.2023 maloletá Simona donútená iným dievčaťom umiestneným v RC Trstín. Poznatok o podozrení zo spáchania trestného činu bol obratom vyťažný pre trestný úsek prokuratúry, pričom vo veci bolo začaté trestné stíhanie pre zločin sexuálneho zneužívania. Prebiehajúce trestné konanie nebolo doposiaľ ukončené.

Prípád Simony G., ktorá sa počas pobytov v reedukačných centrách stala obeťou trestného činu, nie je ojedinelým. Uchrániť sa nepodarilo ani deti umiestnené v RC Tornaľa¹⁰, v ktorom sa maloletý Samuel P. opakovane dopustil na iných deťoch skutkov naplňajúcich skutkovú podstatu zločinu sexuálneho násillia. Zarážajúce je, že

⁹ Článok 20 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa.

¹⁰ RC Tornaľa je zariadením určeným výlučne pre chlapcov vo veku 15 až 18 rokov.

k násilnému protiprávnemu konaniu dochádzalo v období od decembra 2022 do marca 2023 a maloletý Samuel sa sexuálneho násillia dopustil až na troch deťoch umiestnených v RC Tornaľa. Dôvodom umiestnenia maloletého Samuela v RC Tornaľa bolo pritom podozrenie zo šikanovania iných maloletých a aj pokusy o sexuálne násillie, ktorých sa mal dopustiť v centre pre deti a rodiny. Samuel bol po zistení skutkov, ktorých sa dopúšťal v RC Tornaľa, vzatý do väzby a v súčasnosti je už právoplatne odsúdený za zločin sexuálneho násillia podľa § 200 ods. 1, ods. 2 písm. b) Trestného zákona s poukazom na § 139 ods. 1 písm. a) Trestného zákona.

Orgány činné v trestnom konaní v súčasnosti prešetrujú skutočnosti nasvedčujúce podozreniu zo spáchania trestných činov sexuálneho násillia aj v RC Bystričany. Žiada sa zdôrazniť, že v RC Bystričany bolo v čase previerky generálnej prokuratúry umiestnených 12 detí, pričom počet zamestnancov bol 22. Zároveň však v zariadení nebol dlhodobo zamestnaný žiadny psychológ, ktorý podľa vyjadrenia vtedajšej riaditeľky zariadenia nebol v zariadení ani potrebný.

Aj v nadväznosti na vyššie opísané prípady sexuálneho násillia, ku ktorým došlo priamo v zariadeniach (v ktorých je väčší počet zamestnancov než umiestnených detí¹¹), zastáva generálna prokuratúra názor, že súčasný systém reedukácie a reedukačných centier nemožno hodnotiť ako fungujúci a reedukačné centrá vo všeobecnosti nepredstavujú pre umiestnené deti bezpečné prostredie.

Podľa článku 19 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, robia všetky potrebné zákonodarné, správne, sociálne a výchovné opatrenia na ochranu detí pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násillím, urážaním alebo zneužívaním, včítane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa.

Stav, kedy sa dieťa umiestnené v reedukačnom centre, stane priamo v centre obeťou protiprávného konania iných osôb, považuje generálna prokuratúra za neakceptovateľný.

Za neakceptovateľné považuje generálna prokuratúra tiež situácie, v ktorých deti umiestnené v reedukačných centrách čelia nadávkam zamestnancov zariadenia, prípadne správaniu vykazujúcemu znaky protiprávného konania („výchovné facky“).

Generálnej prokuratúre Slovenskej republiky bolo pri previerkach riaditeľmi a zamestnancami zariadení opakovane zdôrazňované, že deti umiestnené v reedukačných centrách sú problémové, nezvládnuteľné, „všetko sú to psychiatrickí pacienti“. Odhliadnuc od skutočnosti, že aj uvedené tvrdenia len potvrdzujú, že

¹¹ Viď tabuľka na strane 68.

reedukačné centrá nezvládajú starostlivosť o skutočne problémové deti, výchovné metódy vo forme faciek a nadávok sú absolútne neprípustné.

Priamo pri neohlásenej návšteve RC Vráble, na ktorej boli okrem prokurátorky generálnej prokuratúry prítomní zástupcovia Regionálneho úradu školskej správy v Nitre a Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Nitre, boli získané poznatky o protiprávnom konaní zamestnankyne zariadenia. Návšteva bola realizovaná za účelom výkonu štátneho zdravotného dozoru, o ktorý požiadala generálna prokuratúra. Počas vizuálnej prehliadky zariadenia boli navštívené aj priestory školy prináležiackej k RC Vráble. Pri návšteve prvej miestnosti, v ktorej prebiehalo vyučovanie, prítomné osoby vzhľadli 4 deti sediace v laviciach. Po neformálnom krátkom rozhovore prítomných osôb s deťmi prokurátorka generálnej prokuratúry využila oprávnenie vyplývajúce z § 18 ods. 6 písm. c) zákona o prokuratúre a hovorila s deťmi v triede bez prítomnosti iných osôb. Na otázku prokurátorky, či sa v tejto triede stále učia len štyria, deti prokurátorke opakovane uvádzali, že v triede je s nimi aj Riško, ktorému nie je dobre a bolí ho hlava. Vzhľadom na to, že v triede bola zjavná len prítomnosť 4 detí, prokurátorka generálnej prokuratúry požiadala o vysvetlenie. Prítomné deti následne prokurátorke ukázali miesto v rohu triedy, kde boli na zemi vzhliadnuté viaceré na sebe položené podložky, až po priblížení sa ku ktorým bolo zistené, že pod týmito sa zrejme skutočne nachádza ležiace dieťa.

Keďže dieťa bolo úplne zakryté a nehýbalo sa, prokurátorka generálnej prokuratúry požiadala zamestnankyňu Regionálneho úradu školskej správy v Nitre o návrat do miestnosti a o súčinnosť pri riešení situácie. Po odstránení podložiek, ktorými bol maloletý zakrytý, maloletý uvádzal, že leží preto, lebo ho bolí hlava. Až potom, čo sa dieťa posadilo, bolo zistené, že na hlave má hematóm a na líci škrabanec. Na otázku, čo sa mu stalo, maloletý opakovane odpovedal, že „nič“. Ostatné deti prítomné v triede sa však začali spontánne prakticky prekrikovať, že Riškovi dala facku pani nočná vychovávateľka. Vzhľadom na skutočnosti popisované deťmi, akým spôsobom malo nastať poranenie dieťaťa (podozrenie z protiprávneho konania zamestnankyne zariadenia, ktorá mala dať maloletému „facku“ a zároveň ho nechťami „poškrabať“, čo maloletí verbalizovali spontánne), priamo pri preverke boli privolaní príslušníci Policajného zboru za účelom riadneho prešetrenia vzniknutej situácie.

Za alarmujúce generálna prokuratúra hodnotí, že z výpovedí detí, ktoré boli realizované tak, aby sa deti nemohli žiadnym spôsobom skoordinať v popise toho, čo sa stalo Riškovi, zhodne vyplynulo, že maloletého Riška udrela nočná vychovávateľka RC Vráble. O dôvere detí k zamestnancom tohto zariadenia a pocite bezpečia vypovedá aj fakt, že deti si ako osobu, ktorej prítomnosť si želajú pri výsluchu, zvolili prítomnú prokurátorku generálnej prokuratúry a nepriorizovali im známu osobu zo zariadenia, ku ktorej by mali mať prirodzene väčšiu dôveru.

Poranené dieťa v RC Vráble

Ako zlyhanie štátu pri plnení záväzkov vyplývajúcich z článku 19 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa a priame porušenie práva dieťaťa vyňatého z rodinného prostredia na osobitnú ochranu a pomoc v zmysle článku 20 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, generálna prokuratúra hodnotí, ak sa dieťa vyňaté z rodinného prostredia a umiestnené v reedukačnom centre súdom s tým, že toto umiestnenie bude v jeho najlepšom záujme, stane obeťou protiprávneho konania, a to dokonca zamestnanca zariadenia.

3 Hygienické, priestorové a materiálno-technické podmienky

Podľa článku 3 ods. 3 Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečia, aby inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za starostlivosť a ochranu detí zodpovedali štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblastiach bezpečnosti a ochrany zdravia, počtu a vhodnosti svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru.

Podľa článku 27 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo každého dieťaťa na životnú úroveň nevyhnutnú pre jeho telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj.

Pri každej z neohlásených previerok realizovaných generálnou prokuratúrou v reedukačných centrách bola vykonaná vizuálna prehliadka všetkých vnútorných priestorov zariadenia určených na zabezpečenie starostlivosti o umiestnené deti. Dozorom generálnej prokuratúry boli zistené závažné nedostatky v priestorových a materiálno-technických podmienkach reedukačných centier, ktoré nezodpovedali ani len minimálnym požiadavkám určeným vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 259/2008 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška MZ SR č. 259/2008 Z. z.“), ktorá sa vzťahuje aj na reedukačné centrá. Rovnako tak bolo nutné konštatovať nerešpektovanie požiadaviek vyplývajúcich z § 24 zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom a účinnom znení (ďalej už len „zákon o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia“).

3.1 Hygienické nedostatky

Neohlásenými previerkami generálnej prokuratúry bol zistený alarmujúci stav prevádzkovej hygieny v RC Bačkov, RC Čerenčany, RC Mlynky, RC Sološnica, RC Tornaľa, RC Trstín, RC Vráble, RC Zlaté Moravce.

Pri neohlásenej previerke generálnej prokuratúry v RC Trstín bolo zistené, že prakticky všetky vnútorné priestory zariadenia - izby umiestnených dievčat¹², ako aj spoločné priestory a zariadenia na osobnú hygienu - sú značne znečistené. Izby umiestnených dievčat boli v čase previerky generálnej prokuratúry nevetrané, pričom vetranie deťom neumožňovali chýbajúce kľučky na oknách s mrežami. Vo vnútorných priestoroch zariadenia bol zároveň zaznamenaný výrazný zápach, ako aj rozsiahle stopy po plesniach a zatečení, ktoré si už pri bežnej prehliadke centra nebolo možné nevšimnúť. Výstup na povalu z chodby prístupnej deťom bol znečistený vtáčim

¹² RC Trstín je zariadením určeným výlučne pre dievčatá vo veku od 15 rokov.

trusom a ako sa neskôr zistilo aj mŕtvymi holubmi. Z rozsahu zadokumentovaných nedostatkov bolo evidentné, že stav zariadenia je výsledkom dlhodobej pasivity k zabezpečeniu prevádzkovej hygieny a údržbe vnútorných priestorov zariadenia.

Ukážka vnútorných priestorov v RC Trstín

S výnimkou RC Košice boli stopy po plesniach a zatečení, špinavé steny a nedostatky v prevádzkovej hygiene, najmä zariadení na osobnú hygienu (záchody, sprchy, umyvárne), pri prvotných previerkach zistené prakticky v každom z reedukačných centier, rozdielny bol len rozsah zistených nedostatkov. V prípade poukázania na nedostatky bol opakujúcim sa postoj riaditeľov reedukačných centier, ktorí úroveň hygieny spájali s problémovým správaním umiestnených detí a nedostatkom finančných prostriedkov. Problémové správanie detí však podľa názoru generálnej prokuratúry nemožno hodnotiť ako zodpovedné za tvorbu plesní na stropoch miestností. Odstránenie hrdze, špiny, pavučín a mŕtveho hmyzu z vnútorných priestorov zariadenia taktiež nie je závislé od potreby navýšenia finančných prostriedkov.

Zľahčujúci a bagatelizujúci postoj riaditeľov reedukačných centier k skutočnosti, že deti žijú v prostredí nezodpovedajúcom požiadavkám vyplývajúcim zo zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom a účinnom znení (ďalej len „*zákon o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia*“) a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov, považuje generálna prokuratúra za neakceptovateľný.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky reagovala na zistené nedostatky a stav zariadení spracovaním písomných podnetov na vykonanie štátneho zdravotného dozoru¹³, ktoré boli adresované príslušným regionálnym úradom verejného zdravotníctva spolu so žiadosťou o prijatie opatrení k náprave nezákonného stavu. Prokurátorka generálnej prokuratúry zároveň požiadala o umožnenie účasti na výkone štátnych zdravotných dozorov a týchto sa následne aj osobne zúčastnila. Ku dňu vypracovania tohto zhodnotenia možno konštatovať, že každý z doposiaľ podaných podnetov generálnej prokuratúry na vykonanie štátneho zdravotného dozoru v reedukačnom centre bol konajúcimi regionálnymi úradmi verejného zdravotníctva vyhodnotený ako dôvodný.

Rozsah nedostatkov zistený previerkovou činnosťou generálnej prokuratúry možno dokumentovať na prípade RC Zlaté Moravce¹⁴, v ktorom bola previerka generálnej prokuratúry vykonaná dňa 16.03.2023. Následne bolo toto zariadenie navštívené prokurátorkou generálnej prokuratúry a Regionálnym úradom verejného zdravotníctva v Nitre v dňoch 20.04.2023, 05.05.2023 a 09.11.2023. Okrem týchto dní realizoval Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Nitre v RC Zlaté Moravce štátny zdravotný dozor v dňoch 26.09.2023, 06.10.2023 a 23.10.2023.

¹³ Podľa § 54 ods. 1 zákona o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia, *štátnym zdravotným dozorom je dozor nad dodržiavaním ustanovení tohto zákona, všeobecne záväzných právnych predpisov vydaných na jeho vykonanie a iných všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich ochranu verejného zdravia.*

¹⁴ RC Zlaté Moravce má v súčasnosti ako jediné reedukačné centrum na Slovensku vytvorené oddelenie pre maloleté matky s deťmi.

Pri výkone štátneho zdravotného dozoru dňa 20.04.2023 Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Nitre konštatoval dôvodnosť podnetu generálnej prokuratúry, ktorým generálna prokuratúra poukázala na nedostatky vo vybavení izieb detí a viditeľné plesne na viacerých miestach stien a stropov zariadení na osobnú hygienu, t. j. v záchodoch, umyvárňach, ale aj v miestnosti na dočasnú izoláciu dievčat a v ďalších vnútorných priestoroch zariadenia. Súčasťou výkonu štátneho zdravotného dozoru bolo odobratie vzoriek z vnútorného prostredia reedukačného centra so zameraním na zistenie prítomnosti plesní a iných patogénnych zárodkov. Všetky odobraté vzorky boli Regionálnym úradom verejného zdravotníctva v Nitre vyhodnotené ako pozitívne na prítomnosť plesní, a to s ich masívnym výskytom v priestoroch určených pre umiestnené deti. Vzhľadom na rozsah nedostatkov zistených pri výkone štátneho zdravotného dozoru Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Nitre rozhodol, že štátny zdravotný dozor v oddelení pre maloleté matky s deťmi (sídliacom v samostatnej budove v meste Zlaté Moravce) bude vykonaný samostatne.

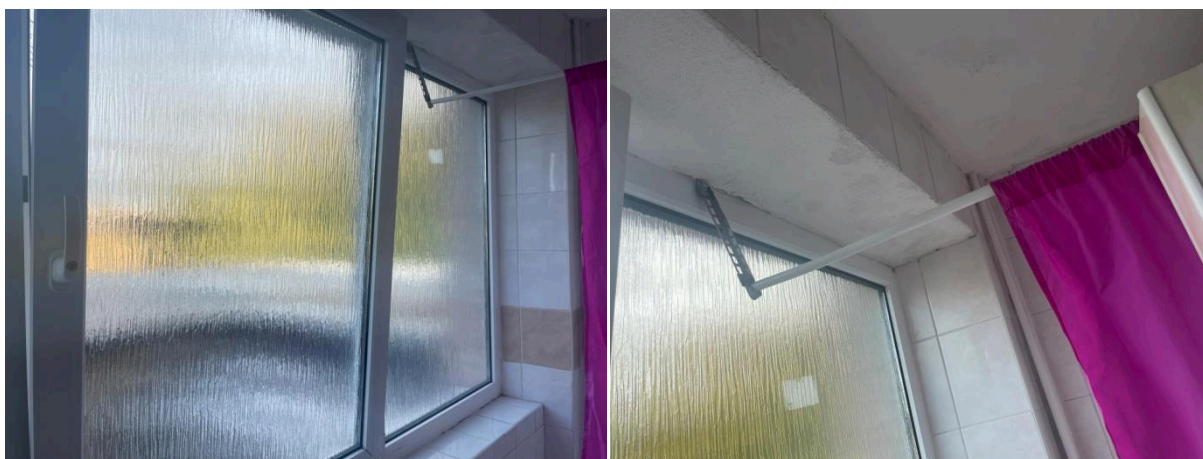
Stav v RC Zlaté Moravce pri prvej previerke Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Výkonom štátneho zdravotného dozoru v budove určenej výlučne pre ubytovanie maloletých matiek s deťmi, ktorý taktiež iniciovala generálna prokuratúra, bol zistený problém so zamorením priestorov hmyzom a zároveň pretrvávajúci problém s nezabezpečením trvalého zásobovania tohto oddelenia tečúcou teplou a pitnou vodou. Oddelenie pre matky s deťmi bolo umiestnené v priestoroch zriaďovateľom prenajatých od Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Podľa § 24 ods. 5 písm. e) zákona o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia, *fyzická osoba-podnikateľ a právnická osoba, ktoré prevádzkujú zariadenia pre deti a mládež (ďalej len „prevádzkovateľ zariadenia pre deti a mládež“), sú povinné zabezpečiť zásobovanie zariadenia tečúcou pitnou vodou a tečúcou teplou vodou.*

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky hodnotí ako alarmujúce, že v zariadení, ktorého úroveň garantuje štát, boli maloleté matky s deťmi (novorodencami) umiestnené dlhodobo v podmienkach bez pitnej a teplej vody a s opakovaným výskytom ploštic. S vedomím riaditeľky zariadenia.¹⁵

Až pri ostatnej návšteve RC Zlaté Moravce realizovanej prokurátorkou generálnej prokuratúry 09.11.2023 bolo možné konštatovať nápravu nezákonného stavu, keďže oddelenie pre matky s deťmi bolo presťahované do priestorov, ktoré zodpovedajú požiadavkám vyplývajúcim zo zákona o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia. Zmena bola odsúhlasená Regionálnym úradom verejného zdravotníctva v Nitre rozhodnutím č. RÚVZNR/OHDM/3099/2023 z 02.11.2023. Zároveň boli odstránené aj všetky ďalšie nedostatky v hygienických podmienkach, ktoré boli zistené pri predošlých návštevách RC Zlaté Moravce.

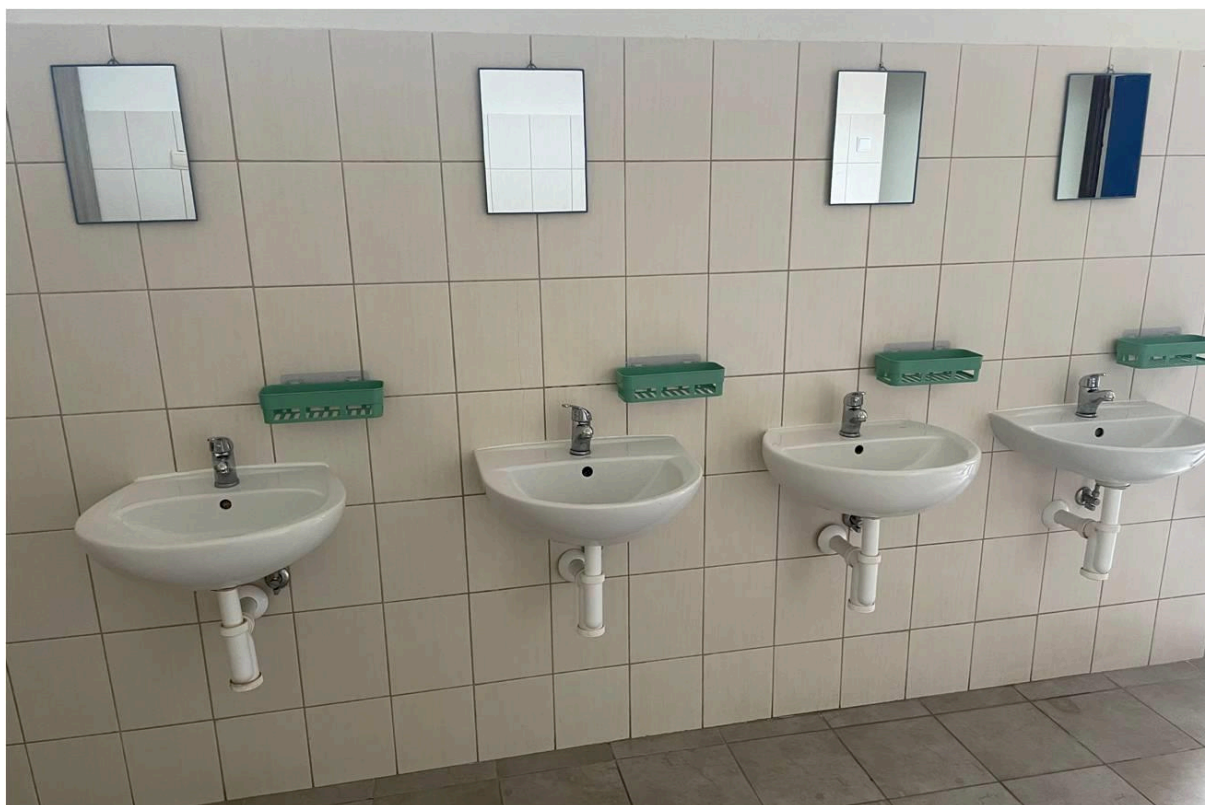
Odstránenie nedostatkov v RC Zlaté Moravce po previerke Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Nápravu nezákonného stavu v hygienických podmienkach a aj materiálnom vybavení izieb bolo možné konštatovať aj pri opakovanej návšteve RC Tornaľa, v ktorom riaditeľ zariadenia už po prvej previerke generálnej prokuratúry odstránil všetky vytýkané nedostatky, resp. preukázateľne zrealizoval úkony k náprave nezákonného stavu (obstaranie projektovej dokumentácie za účelom zabezpečenia prívodu teplej vody do umyvárne).

¹⁵ V RC Zlaté Moravce došlo v mesiaci júl 2023 k zmene v osobe riaditeľky zariadenia.

Stav zariadení na osobnú hygienu v RC Tornaľa pri prvej previerke Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Stav zariadení na osobnú hygienu v RC Tornaľa po previerke Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

3.2 Nevyhovujúce priestorové a materiálno-technické podmienky

V rámci previerok realizovaných generálnou prokuratúrou bol kladený dôraz na preverenie, či sú dodržiavané priestorové limity a či umiestnené deti bývajú v podmienkach určených vyhláškou MZ SR č. 259/2008 Z. z., ktorá v prílohe č. 5

tabuľke č. 8b určuje požiadavky na plochu izby špeciálnych výchovných zariadení, počet izieb v ubytovacích bunkách, počet ubytovaných a základné vybavenie izby.

Vykonanými previerkami bolo zistené, že nie ojedinele sú deti ubytované v izbách, ktorých výmera nezodpovedá počtu umiestnených detí. Podľa aktuálnej právnej úpravy predstavuje základná výmera izby v špeciálnom výchovnom zariadení 6m² na jednu ubytovanú osobu. Výmeru zodpovedajúcu počtu umiestnených detí nedosahovali pri prvotných neohlásených previerkach generálnej prokuratúry izby v RC Trstín, RC Čerenčany, RC Mlynky, RC Tornaľa, RC Levoča.

V RC Levoča sú izby umiestnených dievčat situované v ubytovacích bunkách. V rámci previerky bola premeraná veľkosť izby, ktorá bola zariadením určená na ubytovanie 2 dievčat, pričom bolo zistené, že izba nedosahuje ani 10 m².

Na uvedenú skutočnosť reagoval riaditeľ zariadenia pri previerke vyjadrením, že do plochy izby je potrebné zarátať aj spoločnú predsieň, keďže sa jedná o izbu v ubytovacej bunke. Následne bolo prokurátorke generálnej prokuratúry predložené rozhodnutie Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Poprade č. LE 3203/2/2020/HDMaVZ/MIM z 13.10.2020, ktorým úrad súhlasil s uvedením priestorov „Školský internát pri Reedukačnom centre, Námestie Štefana Kluberta 1, 054 01 Levoča do prevádzky“.

Prokurátorka generálnej prokuratúry riaditeľa zariadenia upozornila, že izba bola premeraná priamo pri vykonávaní previerky a jej výmera nezodpovedá požiadavke 6m² na osobu, pričom tvrdenie riaditeľa, že do plochy izby sa má zarátať aj plocha predsieni, nemá oporu v právnej úprave.

Vyhláška MZ SR č. 259/2008 Z. z. dôsledne rozlišuje medzi pojmami „ubytovacie zariadenie“, „ubytovacia bunka“ a „izba“.

Podľa § 1 ods. 2 písm. s) vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z., *na účely tejto vyhlášky sa ubytovacou bunkou rozumie časť ubytovacieho zariadenia, ktorú tvoria najviac štyri izby, spoločná predsieň a zariadenia na osobnú hygienu.*

V prílohy č. 5 tabuľke č. 8b vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z., ktorá vymedzuje minimálne požiadavky pre špeciálne výchovné zariadenia, je výslovne uvedené, že v špeciálnom výchovnom zariadení musí byť plocha izby na jedného ubytovaného 6m². Žiadne z ustanovení vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z. neurčuje, že do plochy izby je možné zarátať aj plochu spoločnej chodby alebo predsieni. Tvrdenie riaditeľa, ktorými reagoval na nedostatočnú výmeru niektorých izieb (vzhľadom na počet osôb, pre ktoré je určená), že sa jedná o „bunku“ a do vypočítanej výmery je potrebné započítať aj predsieň, tak nebolo možné akceptovať.

V tých zariadeniach, v ktorých už štátny zdravotný dozor bol realizovaný a v ktorých nedošlo k zmene obsadenosti izieb na základe záverov previerky generálnej prokuratúry bola nedostatočná výmera izieb potvrdená naviazujúcou realizáciou štátnych zdravotných dozorov a zariadeniam bolo uložené, aby upravili kapacitu izieb tak, aby deti mali zodpovedajúci priestor. Ako zarážajúce hodnotí generálna prokuratúra vyjadrenie jedného zo zamestnancov reedukačného centra, ktorým priamo v prítomnosti prokurátorky generálnej prokuratúry a zástupcov regionálneho úradu verejného zdravotníctva reagoval na nedostatočnú výmeru izieb detí a uložené opatrenie vyjadrením: „*To, že v osade žijú všetky na kope, nevadí, ale tuto vadí, že nemajú 6 metrov?*“

Pri prehliadke vnútorných priestorov RC Bačkov, RC Bystričany, RC Čerenčany, RC Hlohovec, RC Košice, RC Mlynky, RC Sološnica, RC Trstín, RC Vráble, bolo zistené, že na oknách v izbách detí sú mreže. Podľa vyjadrení zamestnancov sú mreže potrebné na zabránenie útekom detí.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky nespochybňuje úmysel, ktorý zariadenia viedol k osadeniu mreží, nutné je však konštatovať, že reedukačné centrum je špeciálnym výchovným zariadením, nie ústavom na výkon trestu odňatia slobody a ani detenčným ústavom. Na rozdiel od českej právnej úpravy, ktorá umožňuje, aby v zariadeniach, v ktorých sú umiestnené deti s uloženou ochrannou výchovou, boli použité špeciálne stavebno-technické prostriedky na zabránenie úteku týchto detí¹⁶, slovenská právna úprava takéto ustanovenie nepozná. Aj v Českej republike však absentuje zákonné zmocnenie pre osadenie mreží v zariadeniach, v ktorých sú umiestnené deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou.

V Slovenskej republike v súčasnosti úplne absentuje na osadenie mreží na oknách v izbách detí v reedukačných centrách právny základ. Je potrebné si uvedomiť, že aktuálna právna úprava neumožňuje ani pri ochrannej miestnosti (do ktorej sú umiestňované deti, ktoré sú rozrušené a pri ktorých sa predpokladá snaha o útek) jej vybavenie mrežami na oknách, ale vymedzuje len, že okno musí byť chránené proti rozbitiu¹⁷.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky považuje osadenie mreží na oknách izieb detí za neprípustný zásah do práv detí a do pozornosti dáva, že ak sa zariadenia obávajú útekov detí, možným riešením sú bezpečnostné poistky proti úplnému otvoreniu okna a nerozbitné sklo.

¹⁶ § 15 ods. 1 zákona č. 109/2002 Sb. o výkone ústavnej výchovy alebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

¹⁷ § 11 ods. 2 písm. h) vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z.

3.3 Vybavenie izieb detí

Výkonom dozoru generálnej prokuratúry boli zistené markantné nedostatky vo vybavení izieb detí, ktoré ani v jednom z reedukačných centier pri prvotných previerkach generálnej prokuratúry nezodpovedali požiadavkám vyplývajúcim z vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z.

Podľa aktuálnej právnej úpravy je základným vybavením izby špeciálneho výchovného zariadenia, t. j. aj reedukačného centra, stále lôžko s úložným priestorom pre každého ubytovaného, spoločný stôl v každej izbe, stolička pre každého ubytovaného, jednodielna skriňa pre každého ubytovaného, vešiak a zrkadlo. Na každé lôžko musí následne pripadať polička, matrac, poduška a obliečka, prikrývka a obliečka, plachta.

Napriek tomu, že vyhláška MZ SR č. 259/2008 Z. z. definuje „základné vybavenie izby“, t. j. toto vybavenie predstavuje vlastne len minimálny štandard materiálneho vybavenia izieb detí, previerkami generálnej prokuratúry bolo zistené, že izby detí v reedukačných centrách nie sú vybavené ani len základným nábytkom (skrine, pracovné stoly, stoličky). Pri previerkach bolo zistené, že riaditelia centier nedisponujú ani poznatkami, čo je podľa právnej úpravy základným vybavením izby reedukačného centra. Zároveň preukázané nedostatky bagatelizovali argumentujúc, že „*týmto deťom stačí, že majú posteľ*“, „*oni sa neučia*“ (zdôvodnenie riaditeľky, prečo deti nemajú pracovný stôl a stoličku v izbe) a pod.

Izba detí v RC Vráble

Ako alarmujúce hodnotí generálna prokuratúra, že pri prvej preverke realizovanej v RC Čerenčany boli zistené prípady detí, ktoré nemali vlastné lôžko a spali na matraci na zemi. Stav, kedy dieťa nemá v zariadení (ktoré ani len nie je plne obsadené) vlastnú posteľ a musí spať na matraci na zemi, hodnotí generálna prokuratúra ako neprijateľný.

Izba detí v RC Čerenčany

Stav, kedy sú deti umiestnené v priestoroch nevyhovujúcich z hľadiska hygieny, veľkosti a zároveň nemajú zabezpečené v izbách ani len základné vybavenie, následne prudko kontrastuje s vybavením „malej telocvične“ v RC Bačkov, ktorej využívanie však deťom umožnené nie je.

„Malá telocvična“ v RC Bačkov

Rovnako paradoxne následne vyznieva, že RC Bačkov získalo v rámci projektu „Digitálny žiak“ tablety v celkovom počte 43 kusov. Napriek tomu, že časť tabletov bola zariadeniu odovzdaná ešte koncom júna 2023 a časť v mesiaci august 2023, používanie tabletov nebolo deťom umiestneným v tomto zariadení umožnené. Na dopyt prokurátorky generálnej prokuratúry, z akého dôvodu deťom nie je umožnené používanie tabletov, ktoré majú slúžiť ako pomôcka ich vzdelávania, riaditeľka zariadenia uviedla, že o používaní tabletov „rozhoduje“ učiteľ informatiky.

3.4 Zariadenia na osobnú hygienu

V rámci dozoru v reedukačných centrách generálna prokuratúra zistila, že napriek tomu, že vyhláška MZ SR č. 259/2008 Z. z. striktno určuje pre špeciálne výchovné zariadenia požiadavky, ktoré musia spĺňať zariadenia na osobnú hygienu, už stavebné a technické usporiadanie týchto zariadení (ktoré muselo byť známe príslušným regionálnym úradom verejného zdravotníctva, ktoré povoľovali prevádzku zariadení) nezodpovedá požiadavkám vyplývajúcim z § 11 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z.

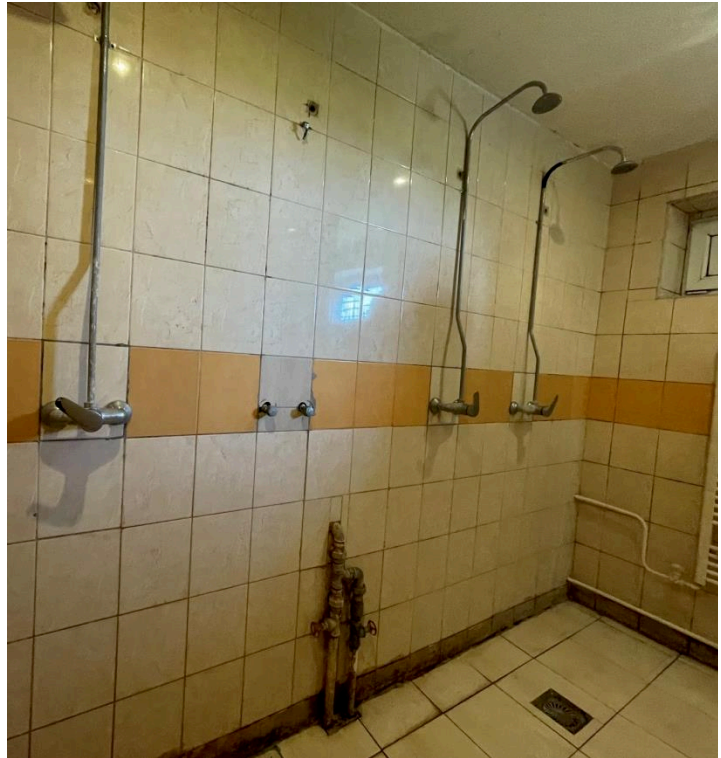
Podľa § 11 ods. 1 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z., *v ubytovacích zariadeniach musia byť zriadené zariadenia na osobnú hygienu, ktorými sú umyvárne a záchody so samostatným vchodom z predsiene ubytovacej bunky alebo spoločné umyvárne a spoločné záchody pre viac ubytovacích miestností oddelené pre mužov a ženy, so samostatným vchodom z chodby ubytovacieho zariadenia. Spoločné umyvárne musia byť riešené tak, aby neboli spojené priechodom so spoločnými záchodmi. Vchod do spoločných záchodov a spoločných umyvární musí byť riešený tak, aby zabraňoval priamemu pohľadu do týchto priestorov.*

Podľa § 11 ods. 2 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z., *umývadlá musia byť vybavené miešacou batériou s prívodom teplej vody a studenej vody, poličkou na odkladanie toaletných potrieb a zrkadlom.*

Podľa § 11 ods. 3 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z., *ručné sprchy musia byť umiestnené v uzavretých kabínach a polouzavretých kabínach. Sprchovacie kabíny musia byť vybavené poličkami na odkladanie mydla a na vhodnom mieste aj vešiakmi na zavesenie odevu a uteráka.*

Najčastejším nedostatkom zisteným výkonom dozoru generálnej prokuratúry pri prehliadke zariadení na osobnú hygienu bolo porušenie § 11 ods. 3 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z., ktoré striktno určuje, že ručné sprchy musia byť umiestnené v uzavretých kabínach a polouzavretých kabínach. Výkonom dozoru bolo zistené, že v sprchových kútoch sú ručné sprchy bez sprchových hlavíc a zároveň sprchy nie sú umiestnené v uzavretých alebo polouzavretých kabínach. Umiestnené deti tak

nielenže prakticky majú problém dostať sa k „fungujúcej“ sprche, ale zároveň počas sprchovania deti nemajú absolútne žiadne súkromie.

Stav zariadení na osobnú hygienu v RC Sološnica

Okrem porušenia zákonnosti vo vzťahu k umiestneniu spŕch, v dôsledku ktorého nemajú deti pri sprchovaní absolútne žiadne súkromie, generálna prokuratúra výkonom dozoru zistila v RC Veľké Leváre tiež nedostatočné vybavenie spoločných zariadení na osobnú hygienu z hľadiska počtu toaliet na počet umiestnených detí.¹⁸ Zistenia generálnej prokuratúry o nedostatočnom vybavení spoločných zariadení na osobnú hygienu, konkrétne o nedostatočnom počte toaliet /vzhľadom na kapacitu zariadenia/, ako aj o porušení § 11 ods. 3 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z. /sprchy nie sú umiestnené v uzavretých alebo polouzavretých kabínach/, boli potvrdené aj pri výkone štátneho zdravotného dozoru v RC Veľké Leváre. Na zistené nedostatky reagoval Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Bratislave uložením opatrení k náprave nezákonného stavu s tým, že v zariadení bude vykonaný opakovaný štátny zdravotný dozor, ktorý bude zameraný na odstránenie zistených nedostatkov a celkový hygienický štandard predmetného centra. V závislosti od aktuálnych zistení Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Bratislave zvaží ďalší postup v predmetnej veci.

Ako neakceptovateľný a v rozpore s požiadavkami vymedzenými v § 11 ods. 1 vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z. hodnotí generálna prokuratúra stav zariadení na

¹⁸ Príloha č. 5 tabuľka č. 10b vyhlášky MZ SR č. 259/2008 Z. z.

osobnú hygienu v RC Mlynky. V označenom zariadení sú toalety umiestnené v otvorenom priestore, pričom vzhľadom na spôsob ich umiestnenia bezprostredne oproti vchodu do miestnosti a vzhľadom na absentujúce dvere do vymurovaného priestoru, v ktorom sú jednotlivé toalety osadené, je evidentné, že deti nemajú pri používaní týchto toaliet žiadne súkromie. V čase previerky generálnej prokuratúry boli zároveň záchody určené na používanie deťmi poškodené – bez záchodových dosiek a krytov na splachovacích nádržkách.

Toalety v RC Mlynky

Za alarmujúce považuje generálna prokuratúra poznatky získané výkonom dozoru v RC Tornaľa a RC Vráble, v ktorých nie je pre deti zabezpečený prívod teplej vody. V prípade oboch zariadení nie je existujúci stav dôsledkom havárie bezprostredne pred previerkou generálnej prokuratúry, ale ide dlhodobý stav vyžadujúci stavebno-technické úpravy. Vzhľadom na to, že reedukačné centrá sú „štátne“ zariadenia, ktorých prevádzkovanie musí zodpovedať zákonným požiadavkám, generálna prokuratúra si kladie otázku, ako je možné, že prevádzkovanie týchto zariadení bolo umožnené bez toho, aby spĺňali zákonné požiadavky.

3.5 Osobné vybavenie detí

Počas previerok generálna prokuratúra preverila zákonnosť postupu, akým reedukačné centrá postupujú pri poskytovaní osobného vybavenia deťom. Na základe vykonaných previerok možno zovšeobecniť nielen to, že postup zariadení nie je jednotný, ale zároveň je nutné konštatovať, že zariadenia pri poskytovaní osobného vybavenia deťom nepostupujú v súlade s vyhláškou MŠ SR č. 323/2008 Z. z.

Podľa § 12 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *súčasťou finančného a materiálno-technického zabezpečenia v špeciálnom výchovnom zariadení je aj osobné vybavenie dieťaťa umiestneného do diagnostického centra alebo reedukačného centra na základe rozhodnutia súdu s prihliadnutím na jeho potreby, zdravotný stav a prípravu na povolanie. Osobné vybavenie je najmä ošatenie, obuv a hygienické potreby. Osobné vybavenie, ktoré sa poskytlo dieťaťu, sa eviduje na osobnej karte dieťaťa.*

Napriek tomu, že citované ustanovenie je nemenným už od účinnosti vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., t. j. od 01.09.2008, s výnimkou RC Košice nebola ani v jednom reedukačnom centre generálnej prokuratúry predložená riadna evidencia osobného vybavenia poskytnutého deťom vo forme tzv. osobnej karty dieťaťa. Vo väčšine zariadení boli generálnej prokuratúre predkladané „šatné listy“ (v ktorých boli zapisované údaje o oblečení, ktoré malo byť deťom poskytnuté) alebo „zošity“, ktoré sú podľa riaditeľov riadnou evidenciou osobného vybavenia poskytnutého deťom. Z predkladaných dokladov, ktoré boli vedené spôsobom umožňujúcim ich spätné dopĺňanie zamestnancami, však nebolo zistiteľné napr. to, aké hygienické potreby boli dieťaťu poskytnuté, v akom množstve a kedy. Práve nedostatok hygienických potrieb a nejasnosť spôsobu ich pridelovania boli jedným z najčastejších nedostatkov, ktoré deti tlmočili počas rozhovorov s prokurátorkou generálnej prokuratúry.

Na nezákonnosť postupu, ak reedukačné centrum neeviduje osobné vybavenie poskytnuté dieťaťu na osobnej karte dieťaťa, upozorňovala prokurátorka generálnej prokuratúry riaditeľov zariadení priamo pri vykonávaní previerky, ako aj v záznamoch z previerok. Riaditeľom zariadení bolo uložené, aby rešpektovali § 12 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. a na osobnej karte dieťaťa evidovali nielen ošatenie, obuv, ale aj hygienické potreby, ktoré mali byť dieťaťu poskytnuté.

Riaditelia zariadení boli tiež výslovne upozornení, že tlačivo „Šatný list dieťaťa“ nepredstavuje len nepresné označenie zákonom predkladanej evidencie osobného vybavenia poskytnutého dieťaťu, ale aj nerešpektovanie obsahového vymedzenia evidencie osobného vybavenia poskytovaného deťom. Osobným vybavením dieťaťa (ktoré je zariadenie povinné dieťaťu poskytovať), je nielen ošatenie a obuv, ale aj „hygienické potreby“ vo všeobecnosti. Na osobnej karte dieťaťa je preto potrebné evidovať nielen poskytnutie ošatenia a obuvi, ale aj hygienických potrieb, ktoré boli konkrétnemu dieťaťu zariadením poskytnuté.

Skutočnosť, že riaditelia zariadení nie sú oboznámení s právnou úpravou, ktorá je v súčasnosti účinnou už viac ako 15 rokov, možno dokumentovať na prípade RC Levoča, v ktorého aktuálnom Školskom poriadku, konkrétne článku 4 ods. 5 tretej vete sa výslovne uvádza: „*Rozsah osobného vybavenie detí určujú smernice MŠ SSR z 15.11.1977 č. 11 583/1977-1, ktorými sa vydáva normatív ošatenia a osobných potrieb mládeže umiestnenej v špeciálno-výchovných zariadeniach, ktoré zabezpečujú ústavnú starostlivosť alebo ochrannú výchovu /vid' príloha č. 2A – šatný list „A“ a príloha č. 2B – šatný list „B“/*“.

Na skutočnosť, že smernica Ministerstva školstva Slovenskej socialistickej republiky z 15.11.1977 č. 11 583/1977-1, na ktorú zariadenie odkazuje v aktuálne platnom Školskom poriadku, bola zrušená ešte v roku 1987, t. j. pred viac ako 35 rokmi, generálna prokuratúra upozornila riaditeľa zariadenia v zázname z previerky.

Rozhovormi s deťmi prakticky vo všetkých zariadeniach boli zároveň získané poznatky svedčiace o nedodržiavaní zákonnosti pri poskytovaní vecných darov umiestneným deťom.

Podľa § 127 ods. 1 školského zákona, v *špeciálnych výchovných zariadeniach sa poskytuje*

- a) mesačné vreckové a vecné dary deťom prijatým na základe neodkladného opatrenia súdu, rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia, rozhodnutia súdu o uložení ochrannej výchovy alebo rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti,*
- b) finančné zabezpečenie a hmotné zabezpečenie podľa osobitného predpisu deťom s nariadenou ústavnou starostlivosťou.*

Podľa § 127 ods. 5 školského zákona, *vecné dary sa poskytujú deťom podľa odseku 1 písm. a) pri príležitostiach sviatkov dieťaťa, dôležitých udalostiach v živote dieťaťa a vianočných sviatkov v celkovej sume najmenej 30 % sumy životného minima podľa osobitného predpisu v kalendárnom roku.*

Napriek tomu, že priamo zo školského zákona vyplýva pre reedukačné centrá povinnosť poskytnúť umiestnenému dieťaťu vecné dary pri príležitostiach sviatkov dieťaťa, dôležitých udalostiach v živote dieťaťa a vianočných sviatkov v celkovej sume najmenej 30 % sumy životného minima, deti vo viacerých reedukačných centrách výslovne verbalizovali, že napr. na narodeniny nedostali nič. Ako príklad možno uviesť RC Bačkov, kde deti uvádzali, že na meniny dostali keksík a na narodeniny nič. Vzhľadom na poznatky získané aj v ďalších zariadeniach, v ktorých deti uvádzali, že keď majú sviatok dostanú čokoládu, inak nič, je nutné zdôrazniť, že súčasná zákonná úprava striktné určuje minimálnu hodnotu vecných darov, na ktoré dieťaťu vzniká nárok počas pobytu v reedukačnom centre, t. j. v jednom kalendárnom roku najmenej vo výške 30% životného minima. Je povinnosťou reedukačného centra pri poskytovaní vecných darov postupovať tak, aby dieťa nedostalo v priebehu roka dar len na meniny, ale aj na narodeniny, pri dôležitých udalostiach v živote dieťaťa a vianočných sviatkov.

4 Dodržiavanie práv detí v reedukačných centrách

Podľa článku 20 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, *dieťa dočasne alebo trvalo zbavené svojho rodinného prostredia alebo dieťa, ktoré vo vlastnom záujme nemôže byť ponechané v tomto prostredí, má právo na osobitnú ochranu a pomoc poskytovanú štátom.*

Napriek tomu, že citované ustanovenie garantuje deťom vyňatým z rodinného prostredia právo na osobitnú ochranu a pomoc, generálna prokuratúra na základe poznatkov získaných vykonanými previerkami konštatuje, že toto právo nielenže nie je pri deťoch umiestnených v reedukačných centrách napĺňané, ale deti sú po umiestnení do reedukačného centra vystavené zásahom do osobnej integrity a základných práv.

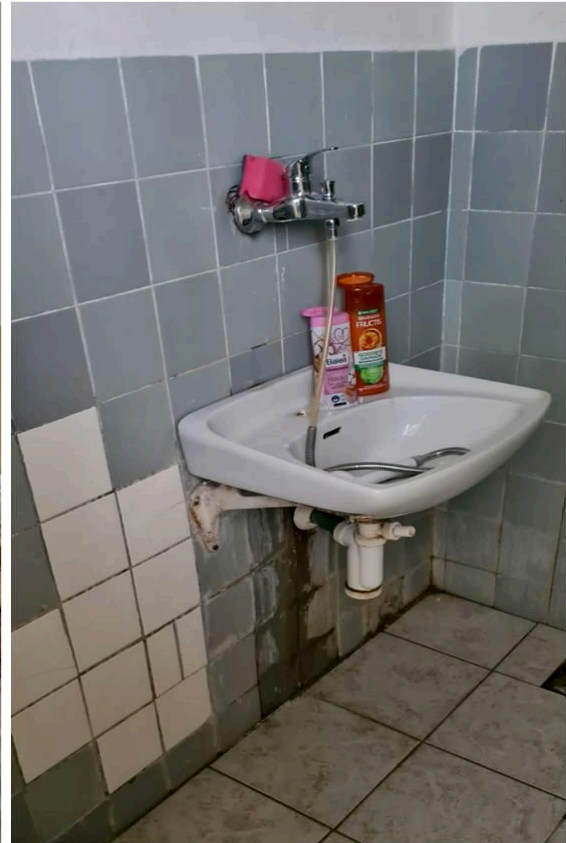
4.1 Zásahy do osobnej slobody detí

Za absolútne neprijateľný zásah do práv dieťaťa generálna prokuratúra hodnotí umiestňovanie detí po prijatí/nástupe do zariadenia do tzv. izolačky, kde strávia v úplnej izolácii niekoľko dní.

Priamo pri výkone previerky generálnej prokuratúry v RC Zlaté Moravce bol získaný poznatok o maloletej Timee M., ktorá bola do zariadenia prijatá deň pred previerkou generálnej prokuratúry. V čase previerky generálnej prokuratúry bola maloletá Timea zamknutá v absolútne neprijateľných podmienkach (nefunkčné osvetlenie, pleseň na toalete) v tzv. „izolačke“ viac ako 24 hodín. Podľa vyjadrenia prítomnej zástupkyne riaditeľky Timea mala byť z izolácie „prepustená“ po 5 dňoch. Vzhľadom na to, že maloletá bola zdravá, bez príznakov akéhokoľvek ochorenia, zástupkyňa riaditeľky bola požiadaná, aby uviedla dôvod oprávňujúci zariadenie na umiestnenie maloletej do izolácie. Prítomným prokurátorom bolo oznámené, že o umiestnení maloletej do „izolačky“ rozhodla riaditeľka zariadenia (v čase previerky neprítomná v zariadení). Konkrétny zákonný dôvod, ktorý by riaditeľku zariadenia oprávňoval rozhodnúť o umiestnení dieťaťa do absolútnej izolácie na viac ako 24 hodín, uvedený nebol a tento zástupkyňa riaditeľky nedokázala uviesť ani po telefonickom rozhovore s riaditeľkou.

Vzhľadom na to, že súčasná zákonná úprava - § 125 ods. 6 školského zákona limituje pobyt dieťaťa v karanténnej miestnosti reedukačného centra, o ktorom môže rozhodnúť riaditeľ zariadenia, len na dobu 24 hodín, pričom maloletá Timea bola v čase previerky generálnej prokuratúry umiestnená v izolácii už viac ako 24 hodín, zástupkyňa riaditeľky bola požiadaná, aby maloletá Timea bola bezodkladne prepustená z izolácie, v opačnom prípade prokurátorka generálnej prokuratúry vydá písomný príkaz podľa § 18 ods. 3 písm. c) zákona o prokuratúre, ktorým zruší rozhodnutie riaditeľky o umiestnení maloletej Timey do izolácie.

Po intervencii prokurátorky generálnej prokuratúry zariadenie ukončilo izoláciu maloletej Timey a maloletá bola zaradená do príslušnej výchovnej skupiny. Rozhovormi s umiestnenými dievčatami realizovanými pri ďalších neohlásených návštevách RC Zlaté Moravce bolo zistené, že po prvej previerke generálnej prokuratúry už do „izolačky“ nebolo umiestnené žiadne dievča.

„Izolácia“ v RC Zlaté Moravce

Poznatky o umiestňovaní detí po príchode do reedukačného centra do tzv. izolačky po dobu niekoľkých dní boli získané aj pri previerkach v iných reedukačných centrách. Riaditelia zariadení svoj postup odôvodňovali tým, že deti prichádzajú zanedbané, so všami a umiestnenie v izolácii je „preventívne“, resp. zo zdravotných dôvodov. Na skutočnosť, že postup pri zdravotnej izolácii je upravený zákonom o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 585/2008 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prevencii a kontrole prenosných ochorení v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška MZ SR č. 585/2008 Z. z.“) a dieťa nie je možné umiestňovať do izolácie len „preventívne“, boli riaditelia dotknutých zariadení generálnou prokuratúrou dôrazne upozornení.

Podľa § 19 ods. 1 vyhlášky MZ SR č. 585/2008 Z. z., *osoba chorá na prenosné ochorenie, osoba podozrivá z prenosného ochorenia, osoba ktorá vylučuje niektoré choroboplodné mikroorganizmy alebo osoba podozrivá z nákazy, sa počas jej*

infekčnosti oddelí od ostatných osôb s cieľom zabrániť, aby sa vnímavé osoby nakazili prenosným ochorením.

Podľa § 19 ods. 2 vyhlášky MZ SR č. 585/2008 Z. z., *osobe chorej na prenosné ochorenie, osobe podozrivej z prenosného ochorenia alebo osobe podozrivej z nákazy nariaďuje izoláciu regionálny úrad.*

Postup reedukačných centier, ktoré deti po príchode do zariadenia, bez zákonného dôvodu, izolujú po dobu niekoľkých dní v uzamknutom priestore od okolitého sveta, hodnotí generálna prokuratúra ako nehumánne zaobchádzanie. Z rozhovorov s deťmi vyplynulo, že deti úplnú izoláciu bez akejkoľvek možnosti kontaktu s inou osobou psychicky nezvládajú. V RC Levoča z rozhovorov s dievčatami vyplynulo, že len aby sa dostali z izolačky, podpíšu zdravotnej sestre súhlas s ostrihaním.

4.2 Zásahy do práv detí

Vykonanou previerkovou činnosťou boli získané poznatky o zásahoch do práv detí držaných v reedukačných centrách, a to prakticky na každodennej báze. Na základe vykonaných previerok možno zovšeobecniť, že v každom reedukačnom centre je uplatňovaný hodnotiaci systém, resp. systém plusových a mínusových bodov, ktorými je podmieňovaný o.i. aj kontakt detí s rodičmi a inými blízkymi osobami.

Preskúmaním hodnotiacich a výchovných poriadkov, ako aj rozhovormi s deťmi bolo zistené, že pri dosiahnutí mínusových bodov sú deti trestané o. i. aj formou obmedzenia prístupu k telefonickému alebo inému kontaktu s rodinnými príslušníkmi alebo inými blízkymi osobami.

Pri výkone previerke v RC Mlynky bolo zistené, že bezprostredne po umiestnení detí do zariadenia, konkrétne počas dvoch týždňov od prijatia dieťaťa do zariadenia, nie je novoprijatým deťom umožnená žiadna forma kontaktu s rodičmi alebo inými blízkymi osobami, o čom rozhodol riaditeľ zariadenia.

Priamo pri previerke bola prokurátorka generálnej prokuratúry predložená písomnosť odovzdávaná rodičom „novoprijatých“ detí, v ktorej bolo výslovne uvedené: *„Po prijatí dieťaťa do nášho zariadenia sú prvé dva týždne adaptačným obdobím, v tomto období nie je možné telefonicky ani osobne kontaktovať dieťa“.*

Absolútny zákaz kontaktu detí s rodičmi počas prvých dvoch týždňov umiestnenia, ale aj podmieňovanie kontaktu detí s rodičmi a inými blízkymi osobami dosahovaním plusových bodov je v priamom rozpore so záväzkami, ktoré vyplývajú pre Slovenskú republiku z Dohovoru o právach dieťaťa. Konkrétne ide o priamy rozpor s článkom 9 ods. 3 a článkom 37 písm. c) Dohovoru o právach dieťaťa, ktoré o. i.

garantujú právo dieťaťa na zachovanie osobných vzťahov a pravidelného priameho kontaktu so svojimi rodičmi. Rovnako tak je takýto postup v priamom rozpore s § 125 ods. 2 školského zákona.

Podľa článku 9 ods. 3 Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa oddeleného od jedného alebo dvoch rodičov udržiavať pravidelné osobné kontakty s oboma rodičmi, ibaže by to bolo v rozpore so záujmami dieťaťa.

Podľa článku 37 písm. c) Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečia, aby s každým dieťaťom pozbaveným slobody sa zaobchádzalo s ľudskosťou a s úctou k vrodenej dôstojnosti ľudskej bytosti a spôsobom, ktorý berie ohľad na potreby osoby daného veku. Predovšetkým musí byť každé také dieťa umiestnené oddelene od dospelých, iba ak by sa uvážilo, že neoddeľovať ho od dospelých je v jeho vlastnom záujme, a s výnimkou závažných okolností musí mať právo udržiavať písomný a priamy styk so svojou rodinou.

Podľa § 125 ods. 2 školského zákona, dieťa má právo udržiavať styk s oboma rodičmi alebo inými zákonnými zástupcami. Ak je to v záujme dieťaťa, zariadenie môže určiť podmienky styku a to tak, že dieťa sa môže stretávať

- a) len za prítomnosti pedagogického zamestnanca alebo ďalšieho odborného zamestnanca,*
- b) na určenom mieste v priestoroch zariadenia,*
- c) na území obce, v ktorej má zariadenie sídlo.*

Vyššie citované ustanovenie školského zákona síce oprávňuje zariadenie, aby určilo podmienky styku dieťaťa s rodičmi alebo inými zákonnými zástupcami, avšak len jedným zo spôsobov vymedzeným pod písmenami a) až c). Citované a ani žiadne iné zákonné ustanovenie neoprávňuje reedukačné centrum na absolútny zákaz styku, návštev alebo iného kontaktu detí s rodičmi alebo inými zákonnými zástupcami.

Na nezákonný a svojvoľný postup RC Mlynky, ktoré počas tzv. „adaptačného obdobia“ deťom neumožňuje absolútne žiadnu formu kontaktu s rodičmi a inými blízkymi osobami, reagovala prokurátorka generálnej prokuratúry dňa 03.11.2023 vydaním príkazu prokurátora podľa § 18 ods. 3 písm. c) zákona o prokuratúre. Vydaním príkazu bolo zrušené rozhodnutie riaditeľa RC Mlynky o zákaze kontaktu detí s rodičmi alebo inými zákonnými zástupcami počas prvých dvoch týždňov po umiestnení detí do zariadenia.

Výkonom dozoru v reedukačných centrách generálna prokuratúra zistila, že možnosti telefonického kontaktu detí s rodičmi, blízkymi a inými osobami sú počas umiestnenia dieťaťa v reedukačnom centre výrazne obmedzené a kontakt dieťaťa je podmieňovaný dosahovaním plusových bodov a pozitívnych hodnotení, resp. závislý od úvahy zamestnanca zariadenia.

Prakticky vo všetkých zariadeniach bolo zistené, že telefonický kontakt detí s rodičmi alebo inými blízkymi osobami je obmedzený len na niekoľko minút a len na niektoré dni v mesiaci, príp. je umožnený len za odmenu.

Na základe previerkovej činnosti generálnej prokuratúry je možné zosumarizovať, že dĺžka telefonátov, ktoré sú umožňované deťom, sa v jednotlivých reedukačných centrách pohybuje od 3 minút po 15 minút, a to nie denne. Zároveň je možné konštatovať, že aj medzi zariadeniami určenými pre rovnakú vekovú kategóriu detí sú rozdiely v rozsahu minút, na ktoré je obmedzený telefonický kontakt umiestnených detí.

Za neprimeraný zásah do práv detí považuje generálna prokuratúra obmedzenie telefonického kontaktu dieťaťa len na rozsah niekoľkých minút, keďže takýto rozsah styku s blízkymi osobami nemožno hodnotiť ako primeraný v situácii, keď sú deti vyňaté z rodinného prostredia a v dôsledku povinnosti zotrvania v reedukačnom centre obmedzené na osobnej slobode. Generálna prokuratúra Slovenskej republiky považuje za neprijateľné, že deťom umiestneným v reedukačných centrách je telefonický kontakt umožňovaný v menšom rozsahu než obvineným vo výkone väzby alebo odsúdeným v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody.

Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov garantuje odsúdeným právo telefonovať najmenej dvakrát za kalendárny mesiac v trvaní najmenej 20 minút v čase určenom v ústavnom poriadku prostredníctvom telefónneho zariadenia umiestneného v ústave najviac piatim blízkym osobám¹⁹.

Podľa § 21 ods. 1 alinea prvá zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov, *obvinený má právo telefonovať minimálne 4 dni v kalendárnom mesiaci v trvaní najmenej 30 minút za deň prostredníctvom telefónneho zariadenia, alebo ak to technické podmienky v ústave umožňujú, prostredníctvom videotelefónneho zariadenia umiestneného v ústave v čase určenom riaditeľom ústavu.*

Za absolútne neprijateľný zásah do práv umiestnených detí hodnotí generálna prokuratúra plošné monitorovanie telefonátov detí a prítomnosť zamestnancov pri ich realizácii.

Tvrdenia detí o stálej prítomnosti zamestnancov zariadení pri telefonátoch boli potvrdené pri previerke v RC Veľké Leváre, počas ktorej prítomní prokurátori mali možnosť vzhliadnuť spôsob, akým prebieha realizácia telefonátov v tomto zariadení.

¹⁹ § 27 ods. 1 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom a účinnom znení.

Pri telefonáte dieťaťa v jedálni bol nielenže prítomný zamestnanec zariadenia, ale aj ďalšie deti čakajúce na telefonát. Volajúce dieťa tak nemalo pri telefonáte absolútne žiadne súkromie.

Prítomnosť zamestnanca zariadenia pri telefonátoch detí a počúvanie obsahu telefonátov boli zariadeniami zdôvodňované tým, že táto prítomnosť má deťom zabrániť, aby telefonáty využívali k „organizovaniu útekov“. Uvádzaný dôvod nemožno akceptovať ako dôvod ospravedlňujúci zásah do ústavou garantovaného práva na tajomstvo správ podávaných telefónom, keďže súčasná zákonná úprava nekonštituuje výnimku oprávňujúcu reedukačné centrum na monitorovanie obsahu telefonátov detí. V situácii, kedy je zariadenie presne informované, s kým dieťa telefonuje, plošné monitorovanie všetkých telefonátov aj u detí, ktoré nikdy telefonát nevyužili spôsobom opisovaným vedením zariadenia, podľa názoru generálnej prokuratúry predstavuje neospravedlňiteľný zásah do ústavou garantovaného práva na tajomstvo správ podávaných telefónom, ako aj súkromia dieťaťa.

Podľa článku 22 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, *listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností a ochrana osobných údajov sa zaručujú.*

Podľa článku 22 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, *nikto nesmie porušiť listové tajomstvo ani tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí, alebo zasielaných poštou, alebo iným spôsobom; výnimkou sú prípady, ktoré ustanoví zákon. Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným zariadením.*

Výnimky, ktoré by oprávňovali zamestnancov zariadenia na plošné monitorovanie (počúvanie) telefonátov detí, súčasná zákonná úprava nepozná. Súčasná zákonná úprava zároveň nepozná ustanovenie, ktoré by umožňovalo zariadeniu určovať jazyk používaný dieťaťom počas jeho súkromného rozhovoru s blízkymi osobami. Previerkovou činnosťou boli opakovane zaznamenávané prípady detí, ktoré sa sťažovali, že počas rozhovorov s rodičmi, súrodencami alebo inými blízkymi osobami nemôžu používať jazyk, ktorým s členmi rodiny bežne komunikovali.

V RC Mlynky bol zaznamenaný prípad chlapca, ktorý použil počas telefonického rozhovoru s mladšou sestrou (zdravotne postihnutou a neovládajúcou dobre slovenský jazyk) maďarský jazyk a následne musel okamžite hovor na príkaz zamestnanca zariadenia ukončiť. V RC Košice je deťom rómskeho pôvodu počas telefonických rozhovorov s rodičmi a blízkymi osobami zakazované použitie rómskeho jazyka.

Podľa článku 30 Dohovoru o právach dieťaťa, *v tých štátoch, v ktorých existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny alebo osoby domorodého pôvodu, nesmie sa dieťaťu patriacemu k takejto menšine alebo domorodému obyvateľstvu*

odopierať právo spoločne s príslušníkmi svojej skupiny používať vlastnú kultúru, vyznávať a praktikovať svoje vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk.

Podľa § 12 ods. 2 alinea prvá školského zákona, *vyučovacím jazykom v školách a výchovným jazykom v školských zariadeniach je štátny jazyk, ak tento zákon neustanovuje inak.*

Podľa § 12 ods. 3 alinea prvá školského zákona, *žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na výchovu a vzdelanie v jazyku príslušnej národnostnej menšiny za podmienok ustanovených týmto zákonom.*

Napriek tomu, že priamo školský zákon v ustanovení § 12 ods. 3 výslovne garantuje deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na výchovu a vzdelanie v jazyku príslušnej národnostnej menšiny za podmienok ustanovených týmto zákonom, na základe vykonaných previerok je nutné zovšeobecniť záver, že toto právo nielenže nie je riadne napĺňané, ale deťom v reedukačných centrách je v rozpore s vyššie citovaným článkom 30 Dohovoru o právach dieťaťa odopierané právo na použitie vlastného jazyka počas súkromných rozhovorov s blízkymi osobami.

V situácii, kedy reedukačné centrá nepredstavujú bezpečné miesto pre umiestnené deti a dochádza v nich nielen k šikane, ale aj k trestnej činnosti, je priam nevyhnutným, aby deti mali vytvorenú možnosť telefonického kontaktu a to pri zachovaní súkromia.

4.3 Porušovanie listového tajomstva a kontrola balíkov

Na základe poznatkov získaných previerkovou činnosťou možno zovšeobecniť záver, že v reedukačných centrách je deťom bez existencie zákonného dôvodu plošne kontrolovaná korešpondencia (listy, ktoré deti píšu) a balíky, ktoré deti dostávajú.

Prístup a dôvody, ktoré zamestnancov vedú ku kontrole listov, možno ilustrovať na vyjadrení zamestnankyne RC Mlynky, ktorá na otázku prokurátorky, prečo sú listy detí kontrolované, výslovne uviedla: *„...lebo ved' by tam mohli písať aj o mne“.*

Priamo pri previerkach boli riaditelia reedukačných centier upozornení, že listové tajomstvo sa vzťahuje aj na korešpondenciu detí v reedukačných centrách a čítanie listov detí nie je len niečo, čo sa „nepáči“ deťom, ale ide o porušovanie ústavou garantovaného práva na listové tajomstvo.

Porušenie zákona bolo nutné konštatovať aj v spojitosti s kontrolou balíkov, ktorú reedukačné centrá realizujú plošne, t. j. kontrolovaný je každý balík, ktorý dieťa v reedukačnom centre dostane, a to bez ohľadu na správanie dieťaťa.

V zmysle § 125 ods. 5 písm. a) školského zákona, *ak dieťa svojím správaním ohrozuje zdravie a život seba alebo iných osôb alebo môže svojím správaním spôsobiť psychickú alebo fyzickú ujmu seba alebo iným osobám, zariadenie môže použiť ochranné opatrenia, ktorým je aj vykonanie kontroly obsahu doručeného balíka za prítomnosti dieťaťa; opakované kontroly balíka musia byť odôvodnené v osobnom spise dieťaťa.*

Súčasná zákonná úprava síce umožňuje, aby zariadenie vykonalo kontrolu balíka, ktoré dieťa dostane, avšak len v prípade, ak to odôvodňuje správanie dieťaťa. Pri kontrole balíka musí byť dieťa prítomné. Opakované kontroly balíka musia byť následne odôvodnené v spise dieťaťa.

Na základe vykonaných previerok je nutné zovšeobecniť záver, že kontrola balíka nie je v reedukačných centrách vnímaná ako ochranné opatrenie, t. j. inštitút, ktorého využitie je možné len za zákonom predpokladaných podmienok, ale ako bežná súčasť „fungovania“ reedukačného centra bez potreby splnenia zákonných podmienok.

4.4 Pobyť na čerstvom vzduchu

Previerkovou činnosťou boli získané poznatky, že vo viacerých zariadeniach umiestnené deti trávajú čas len v uzavretom priestore reedukačného centra a niekedy sa aj počas celého týždňa vôbec nedostanú na čerstvý vzduch.

Pri prvotnej návšteve RC Zlaté Moravce umiestnené dievčatá verbalizovali, že viac ako polovicu dní v týždni neabsolvujú pobyt vonku na čerstvom vzduchu, ani len na dvore a zdržiavajú sa výlučne vo vnútorných priestoroch zariadenia. Pobyt „vonku“ mimo vnútorných priestorov zariadenia nebol v niektoré týždne vôbec umožnený ani dievčatám umiestneným v RC Levoča.

Pri previerkach bolo zistené, že to, či sa deti dostanú v priebehu dňa von na čerstvý vzduch, je vlastne závislé od „ochoty“ konkrétnych vychovávateľov.

V situácii, kedy priamo zákon²⁰ garantuje ešte aj dieťaťu, ktorému je uložené ochranné opatrenie a ktoré je umiestnené v ochrannej miestnosti pobyt na čerstvom vzduchu v trvaní najmenej jednej hodiny, je absolútne neprijateľným, že sa deti

²⁰ § 125 ods. 6 školského zákona v platnom a účinnom znení.

v niektorých reedukačných centrách niekoľko dní a dokonca viac ako týždeň nedostanú vôbec na čerstvý vzduch.

V kontexte týchto zistení možno len zdôrazniť, že odsúdeným vo výkone trestu zákon garantuje *právo zúčastniť sa denne na vychádzke v určenom otvorenom priestore ústavu v trvaní najmenej jednej hodiny*²¹.

Skutočnosť, že maloletým deťom v reedukačných centrách nie sú poskytované práva ani len v takom rozsahu ako odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody, hodnotí generálna prokuratúra ako alarmujúce porušovanie práv detí.

4.5 Právo na vzdelanie

Podľa článku 28 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, *štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na vzdelanie a s cieľom postupného uskutočňovania tohto práva a na základe rovných možností najmä:*

- a) zavádzajú pre všetky deti bezplatné a povinné základné vzdelanie;*
- b) podnecujú rozvoj rôznych foriem stredného vzdelania zahŕňajúceho všeobecné a odborné vzdelanie, robia ho prijateľným a dostupným pre každé dieťa a prijímajú iné zodpovedajúce opatrenia, ako je zavádzanie bezplatného vzdelania a, v prípade potreby, poskytovanie finančnej podpory;*
- c) všetkými vhodnými prostriedkami sprístupňujú vysokoškolské vzdelanie pre všetky podľa schopností;*
- d) sprístupňujú všetkým deťom informácie a poradenskú službu v oblasti vzdelania a odbornej prípravy na povolanie;*
- e) prijímajú opatrenie na podporu pravidelnej školskej dochádzky a na zníženie počtu tých, ktorí školu nedokončia.*

Previerkou činnosťou generálnej prokuratúry boli získané poznatky nasvedčujúce nerešpektovaniu záväzkov vyplývajúcich pre Slovenskú republiku z článku 28 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa najmä v spojitosti s dostupnosťou rôznych foriem stredného vzdelania pre deti umiestnené v reedukačných centrách. Ako už bolo v tomto zhodnotení uvedené, deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou vykonávanou v reedukačnom centre sú po ukončení povinnej školskej dochádzky premiestňované do reedukačného centra určeného pre deti od 15 rokov, pričom rozhodujúcim kritériom je to, v ktorom reedukačnom centre je pre dieťa aktuálne voľné miesto, nie možnosti jeho ďalšieho vzdelávania. Študijný alebo učebný odbor je dieťaťu pridelený po umiestnení do zariadenia a tento dieťa musí následne navštevovať bez ohľadu na predchádzajúce štúdium alebo záujmy a schopnosti dieťaťa.

²¹ § 31a zákona o výkone trestu odňatia slobody.

Podľa § 128 ods. 1 školského zákona, *vzdelávanie detí umiestnených v špeciálnych výchovných zariadeniach sa uskutočňuje v školách zriadených pre tieto deti s výchovno-vzdelávacím programom pre deti s poruchami správania alebo v iných školách podľa tohto zákona.*

Podľa § 128 ods. 2 školského zákona, *na dokladoch o vzdelaní získanom v škole zriadenej pri špeciálnom výchovnom zariadení sa uvádza len údaj o škole.*

Počas vlastnej previerkovej činnosti generálna prokuratúra zistila, že hoci súčasná právna úprava neobmedzuje vzdelávanie detí v reedukačných centrách výlučne a len na vzdelávanie v školách zriadených pri reedukačných centrách, v praxi nie je deťom vzdelávanie v školách mimo zariadenia umožnené. Počas previerok generálnej prokuratúry v reedukačných centrách boli len v RC Zlaté Moravce zaznamenané prípady detí, ktorým bolo umožnené vzdelávanie mimo zariadenia v zameraní, o ktoré mali záujem.

Priamo pri previerkach generálnej prokuratúry v reedukačných centrách bolo zároveň zaznamenané, že výučbový proces vykazuje zjavné nedostatky. Počas návštevy RC Trstín bolo zistené, že do triedy, v ktorej sa zdržiavali dievčatá po zvonení oznamujúcom začiatok hodiny, neprišiel žiadny vyučujúci. Až po upozornení prokurátorky generálnej prokuratúry, že v triede je hluk a podľa rozvrhu tam už má prebiehať vyučovanie, zástupkyňa riaditeľa uviedla, že „zrejme“ tam má aktuálne učiť ona, ale „zabudla“.

V RC Zlaté Moravce sa dievčatá počas rozhovoru s prítomnými prokurátormi spontánne vyjadrili k procesu výučby, ktorý je v zariadení realizovaný, pričom zhodne verbalizovali, že výučba matematiky v ich triede prakticky nie je realizovaná (napriek tomu, že matematiku mať majú). Zároveň uviedli, že pred polročným uzatvorením známok si samé mohli dopísať známky, z ktorých im následne bola vyrátaná výsledná známka. Vzhľadom na to, že výučba matematiky v danej triede bola realizovaná vtedajšou riaditeľkou zariadenia, z dôvodu citlivosti situácie a ochrany dievčat, spôsob výučby bol riešený priamo so zriaďovateľom RC Zlaté Moravce - Regionálnym úradom školskej správy v Nitre.

Výkonom dozoru podľa § 18 zákona o prokuratúre v RC Vráble získala generálna prokuratúra aj poznatok o situácii maloletého Ľuboša H., ktorý v školskom roku 2022/2023 ukončil povinnú školskú dochádzku. Pri previerke realizovanej v RC Vráble dňa 28.09.2023 prokurátorka generálnej prokuratúry zistila, že maloletý Ľuboš sa napriek dosiahnutému veku 16 rokov (v mesiaci apríl 2023) a ukončeniu povinnej školskej dochádzky stále nachádza v RC Vráble²², ktoré nie je schopné maloletému zabezpečiť vzdelávanie. Maloletý Ľuboš od začiatku školského roka 2023/2024

²² RC Vráble je zariadením určeným výlučne pre chlapcov do veku 15 rokov, resp. do ukončenia povinnej školskej dochádzky.

neabsolvoval deň a ani len hodinu riadneho školského vyučovania. Z rozhovoru s maloletým bolo zároveň zistené, že sa mu ostatné deti „smejú“, že je „debil“ a „preto nechodí s nimi normálne do školy“.

Podľa § 122 ods. 3 školského zákona, *reedukačné centrá sa podľa vnútornej organizácie môžu diferencovať na*

- a) reedukačné centrá pre deti do 15. rokov veku, prípadne do ukončenia povinnej školskej dochádzky v základnej škole,*
- b) reedukačné centrá pre deti od 15. rokov veku,*
- c) reedukačné centrá pre deti do ukončenia ich prípravy na povolanie*

Prokurátorka generálnej prokuratúry zastávajúc názor, že držaním maloletého Ľuboša v RC Vráble je maloletému bezdôvodne upierané právo na vzdelanie²³ garantované Dohovorom o právach dieťaťa všetkým deťom, t. j. aj deťom umiestneným v reedukačných centrách, podala dňa 29.09.2023 návrh na nariadenie neodkladného opatrenia podľa § 367 Civilného mimoriadneho poriadku. Podanému návrhu súd vyhovel a maloletý Ľuboš bol neodkladným opatrením zverený do dočasnej starostlivosti zariadenia zodpovedajúceho jeho veku, v ktorom zároveň mohol pokračovať vo vzdelávaní.

4.6 Zdravotná starostlivosť a hygiena

Porušovanie práv detí bolo pri vykonávaní previerok nutné konštatovať aj v spojitosti so zabezpečením zdravotnej starostlivosti deťom umiestneným v reedukačných centrách. Počas previerok boli prokurátori deťmi opakovane dopytovaní, na akú zdravotnú starostlivosť majú nárok počas umiestnenia v reedukačnom centre. V niektorých reedukačných centrách sa deti sťažovali na údajné zanedbávanie zdravotnej starostlivosti a poukazovali na bagatelizovanie ich zdravotných problémov zo strany zariadenia.

Bagatelizujúci prístup zariadenia k zdravotným problémom dieťaťa možno ilustrovať na prípade maloletej Kristíny K. umiestnenej v RC Levoča. Počas previerky bolo zistené, že maloletá má už druhý týždeň zdravotné problémy, ktoré jej neustupujú. Na otázku prokurátorky, či o tejto skutočnosti vie zdravotná sestra prítomná v zariadení, maloletá uviedla, že áno. Po ukončení rozhovorov s deťmi prokurátorka dopytovala v zariadení prítomnú zdravotnú sestru, či aktuálne majú niektoré dievčatá zdravotné problémy. Pri rozhovore so zdravotnou sestrou bolo zistené, že zdravotná sestra má o zdravotnom probléme maloletej Kristíny vedomosť a tento bagatelizuje. Zdravotná sestra počas rozhovoru s prokurátorkou generálnej prokuratúry výslovne uviedla, že „to je len nejaká cysta“ a „či má riešiť každú hrčku návštevou lekára“. Situácia maloletej Kristíny a úroveň poskytovanej zdravotnej starostlivosti boli

²³ Článok 28 ods. 1 písm. b) Dohovoru o právach dieťaťa.

následne riešené priamo s riaditeľom zariadenia s tým, že maloletej bude zabezpečené vyšetrenie v zdravotníckom zariadení.

Pri preverke v RC Levoča bol získaný aj poznatok o stálej prítomnosti zdravotnej sestry pri sedeniach dievčat s psychiatrickou. Umiestnené dievčatá zhodne uvádzali, že zdravotná sestra je prítomná počas celého ich sedenia s psychiatrickou a namiesto dievčat odpovedá aj na otázky kladené psychiatrickou. Nedostatok súkromia počas návštev psychiatricky z dôvodu stálej prítomnosti zdravotnej sestry považuje generálna prokuratúra za zásah do práv umiestnených detí.

Podľa článku 24 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na dosiahnutie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne zdravotného stavu a na využívanie liečebných a rehabilitačných zariadení. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa usilujú o zabezpečenie toho, aby žiadne dieťa nebolo pozbavené svojho práva na prístup k takým zdravotníckym službám.

Z rozhovorov s deťmi vo viacerých zariadeniach bolo zistené, že za lieky si musia platiť samé zo svojho vreckového. Počas previerky v RC Bačkov tri deti zhodne uviedli, že po vytrhnutí zuba im zariadenie strhlo z vreckového sumu 10 eur. Priamo pri preverke bola riaditeľka zariadenia upozornená na nezákonnosť postupu zariadenia, ktoré deťom, ktoré sú verejne zdravotne poistené a za ktoré poistné platí štát²⁴, z vreckového strháva sumy za poskytnutú zdravotnú starostlivosť a predpísané lieky.

Previerkovou činnosťou v RC Bačkov, RC Košice, RC Levoča a RC Mlynky bolo zistené, že deti sa po príchode do zariadenia musia podrobiť ostrihaniu vlasov. Označené zariadenia strihanie detí odôvodňovali tým, že deti prichádzajú do zariadenia so všami.

Z rozhovorov s deťmi však vyplynulo, že ostrihaný bol každý, kto prišiel do zariadenia, pričom nie každý prišiel „so všami“. Prístup zariadení k strihaniu detí možno ilustrovať na vyjadrení chlapca umiestneného v RC Bačkov, ktorý uviedol: „...môžeš prísť aj zo zlata, aj tak Ťa dajú na tú izolačku a ostrihajú..“.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky zastáva názor, že v prípade, ak zariadenia pristupujú k strihaniu detí po ich príchode do zariadenia bez toho, aby ostrihanie dieťaťa bolo nutné zo zdravotných dôvodov alebo realizované so súhlasom dieťaťa, postup zariadenia vykazuje znaky ponižujúceho zaobchádzania.

Podľa čl. 37 písm. a) alinea prvá Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečia, aby žiadne dieťa nebolo podrobené

²⁴ Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

mučeniu alebo inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

V kontexte citovaného ustanovenia je nutné uviesť, že Dohovor o právach dieťaťa pojem ponižujúce zaobchádzanie a ani mučenie, či kruté a neľudské zaobchádzanie nedefinuje. Podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sa za ponižujúce zaobchádzanie považuje také zaobchádzanie, ktoré vo svojej obeti vzbudzuje úzkosť a pocit menejcennosti, spôsobilý túto obeť ponižovať a uraziť.

O tom, akým spôsobom deti vnímajú ostrihanie, ktoré museli strpieť po príchode do reedukačného centra, sa prokurátorka generálnej prokuratúry mala možnosť presvedčiť v RC Mlynky a RC Levoča pri rozhovoroch s deťmi, ktoré prišli do zariadenia ako posledné a boli ostrihané. Deti v oboch zariadeniach sa cítili v dôsledku spôsobu, akým boli ostrihané, menejcenne a ostrihanie vnímali ako trest, ktorý dostali hneď pri príchode do zariadenia.

V spojitosti so zabezpečovaním hygieny deti vo viacerých reedukačných centrách poukazovali jednak na nedostatok hygienických potrieb, ako aj na rôzne obmedzenia a zákazy pri úkonoch tvoriacich súčasť bežnej hygieny (napr. obmedzenie sprchovania len na niektoré dni alebo len na niekoľko minút). Za alarmujúci považuje generálna prokuratúra stav, kedy dieťa dostáva novú zubnú kefku po roku až dvoch. Takýto stav pritom vyplynul nielen z tvrdení detí, ale aj z evidencie hygienických potrieb vydávaných deťom, ktorú si prokurátorka generálnej prokuratúry pri previerkach vyžiadala.

Deti vo viacerých reedukačných centrách sa zároveň sťažovali na pridelovanie toaletného papiera, ktorý je vydávaný vychovávateľmi „na prídel“ až pred použitím toalety. Pridelovanie, ktoré deti vnímali negatívne a ponižujúco, bolo zariadeniami zdôvodňované plytvaním detí s toaletným papierom.

V RC Sološnica viacerí z chlapcov verbalizovali, že sa môžu sprchovať len každý druhý deň. Ako dôvod tohto obmedzenia riaditeľ zariadenia uviedol, že zariadenie má problém s kotlom, takže sa sprchuje „jeden deň jedno poschodie, v druhý deň druhé“. Obdobný problém bol zaznamenaný v RC Košice, kde boli nielen určené dni, v ktorých je deťom umožnené sa sprchovať, ale aj dni určené na použitie šampónu.

Pri previerkach v RC Bačkov a RC Levoča bol získaný poznatok o úplnom zákaze holenia pre všetky umiestnené dievčatá. Tento zákaz bol riaditeľmi oboch zariadení zdôvodňovaný možnými sebapoškodzovacími pokusmi dievčat. Na otázku prokurátorky, ktoré dievčatá aktuálne majú problémy so sebapoškodzovacími pokusmi, riaditelia oboch zariadení uviedli, že aktuálne nemajú v zariadení dievčatá, ktoré by takéto problémy mali. Riaditelia oboch zariadení boli následne priamo pri previerkach upozornení, že zákaz holenia pre všetky umiestnené dievčatá nemá oporu

v zákonnej úprave a zariadenie nie je oprávnené zakazovať úkony bežnej hygieny primeranej veku umiestnených dievčat.

4.7 Používanie vlastných vecí

Počas previerok bolo zistené, že väčšina reedukačných centier neumožňuje deťom používanie ich vlastných vecí, resp. vlastného oblečenia, ktoré si prinesú do zariadenia. Riaditelia zariadení tento zákaz odôvodňovali tým, že deti si často oblečenie „svojevoľne“ vymieňajú. V RC Bačkov riaditeľka zariadenia zákaz zdôvodnila tým, že deti často prichádzajú s poškodeným alebo špinavým oblečením.

Plošný zákaz používania vlastných vecí a oblečenia (za predpokladu, že nimi deti disponujú) uplatňovaný v reedukačných centrách považuje generálna prokuratúra za neakceptovateľný. Žiadne zákonné ustanovenie neoprávňuje reedukačné centrá na uloženie zákazu, ktorým deťom neumožnia používanie vlastného oblečenia a všetkých vecí, ktoré si do zariadenia prinesú.

Podľa § 125 ods. 5 školského zákona, *ak dieťa svojím správaním ohrozuje zdravie a život seba alebo iných osôb alebo môže svojím správaním spôsobiť psychickú alebo fyzickú ujmu seba alebo iným osobám, zariadenie môže použiť ochranné opatrenie, ktorými sú:*

- a) vykonanie kontroly obsahu doručeného balíka za prítomnosti dieťaťa; opakované kontroly balíka musia byť odôvodnené v osobnom spise dieťaťa,*
- b) prevzatie a uloženie do úschovy tých predmetov dieťaťa, ktoré nie sú vnútorným poriadkom zariadenia povolené,*
- c) prevzatie so súhlasom zákonného zástupcu dieťaťa do úschovy cenností a sumy peňazí, ktoré preyšujú hodnotu určenú vnútorným poriadkom zariadenia,*
- d) neodkladné privolanie zdravotnej pomoci,*
- e) privolanie Policajného zboru.*

V nadväznosti na vyššie citované ustanovenie vymedzujúce ochranné opatrenia, ktorých použitie je zverené reedukačným centrá, generálna prokuratúra konštatuje, že súčasná zákonná úprava oprávňuje reedukačné centrá „len“ na prevzatie a uloženie do úschovy tých predmetov dieťaťa, ktoré nie sú vnútorným poriadkom povolené (písmeno b) vyššie citovaného § 125 ods. 5 školského zákona) alebo so súhlasom zákonného zástupcu na prevzatie cenností a sumy peňazí, ktoré preyšujú hodnotu určenú vnútorným poriadkom zariadenia (písmeno c) vyššie citovaného § 125 ods. 5 školského zákona). Prevzatie vecí do úschovy môže byť ale realizované len za predpokladu, že dieťa svojím správaním ohrozuje zdravie a život seba alebo iných osôb alebo môže svojím správaním spôsobiť psychickú alebo fyzickú ujmu seba alebo iným osobám.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky v kontexte vyššie uvedených skutočností môže len zdôrazniť, že vnútorným poriadkom reedukačného centra nie je možné zakázať používanie všetkých vlastných vecí dieťaťa, ale len tých, ktorými dieťa môže ohroziť zdravie a život seba alebo iných osôb, príp. ktorými by mohlo spôsobiť ujmu sebe alebo iným osobám. Zakázať teda nie je možné použitie vlastného oblečenia dieťaťa, ktoré je hygienicky vyhovujúce. Aj v tomto kontexte generálna prokuratúra zdôrazňuje, že dieťa v reedukačnom centre nie je vo výkone trestu odňatia slobody a nie je možné ho trestať zásahmi do jeho osobnej integrity.

4.8 Nedostatok jedla

Počas previerok boli získané poznatky nasvedčujúce tomu, že nie vo všetkých zariadeniach deti dostávajú jedlo v množstve, ktoré je pre nich postačujúce. Deti vo viacerých reedukačných centrách opakovane verbalizovali, že ak by si nekupovali z vreckového sladkosti, tak by hladné boli. V RC Levoča umiestnené dievčatá uvádzali, že vzhľadom na to, že sú hladné stále, z vreckového si nekupujú sladkosti, ale kilogram kryštálového cukru, ktorého zjedia málo, ale vydrží im dlhšie. Z rozhovoru s dievčatami zároveň vyplynulo, že večeru dostávajú pomerne skoro a najmä v piatok a v sobotu, keď im je umožnené chodiť spať neskôr, bývajú večer hladné.

Deti vo viacerých reedukačných centrách zároveň poukazovali na to, že v jedálnom lístku bývajú uvádzané iné jedlá a potraviny než následne reálne dostanú. Uvedená skutočnosť bola prokurátorkou generálnej prokuratúry aj objektívne zaznamenaná v RC Levoča, kde v čase previerky podávali dievčatám olovrant, ktorý nezodpovedal jedlu uvedenému na jedálnom lístku. Na nezrovnalosti v jedlách uvádzaných na jedálnom lístku poukazovali aj deti v RC Košice. Riaditeľka zariadenia na uvedenú skutočnosť reagovala tým, že jedálny lístok je vopred plánovaný a niekedy sa môže stať, že sa nepodarí zabezpečiť potravinu nevyhnutnú k príprave jedla.

Vo viacerých reedukačných centrách deti uvádzali, že nemajú žiadnu možnosť ísť na tzv. dupľu, resp. zákaz ísť na dupľu je jedným z trestov za mínusové body.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky zastáva názor, že trestanie detí hladom počas pobytu v reedukačnom centre je v priamom rozpore so záväzkami vyplývajúcimi pre Slovenskú republiku z článku § 37 písm. a) Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý explicitne zakotvuje zákaz mučenia a iného krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania.

4.9 Nezákonné zásahy do vreckového detí

Počas previerok získala generálna prokuratúra poznatky o nezákonnom postupe reedukačných centier pri poskytovaní vreckového a pri zosobňovaní rôznych „náhrad škôd“ z vreckového detí.

Riaditeľka RC Bystričany počas previerky spontánne uviedla, že v prípade, ak si dieťa napr. roztrhne mikinu, tak je s ním spísaný „škodný list“, v ktorom sa uvedie poškodenie veci a škoda sa následne dieťaťu zosobní vo výške určenej zamestnancom zariadenia.

Na dopyt prokurátorky generálnej prokuratúry, na základe akého právneho titulu je deťom zosobňovaná škoda na oblečení, ktoré je dieťaťu zariadením poskytnuté, riaditeľka výslovne uviedla, že „na základe Zákonníka práce“. Priamo počas previerky bola riaditeľka zariadenia upozornená na pôsobnosť Zákonníka práce a na skutočnosť, že deti umiestnené v zariadení nie sú zamestnancami zariadenia a nie sú vo vzťahu k zariadeniu ani v inom právnom vzťahu regulovanom Zákonníkom práce. Akékoľvek zosobňovanie škôd voči deťom umiestneným v zariadení s poukazom na Zákonník práce nemá oporu v zákone.

Poznatky o nezákonnom postupe pri zosobňovaní škôd maloletým deťom z ich vreckového boli získané pri výkone dozoru v už spomenutom RC Bystričany, ale aj v RC Bačkov, RC Čerenčany, RC Hlohovec, RC Košice, RC Mlynky, RC Sološnica, RC Tornaľa, RC Trstín, RC Veľké Leváre, RC Vráble a RC Zlaté Moravce.

Priamo pri návšteve RC Zlaté Moravce dňa 05.05.2023 získala prokurátorka generálnej prokuratúry z rozhovoru s maloletou Dianou K. poznatok, že z vreckového sa jej bude strhávať suma 50 eur za poškodené dvere, čo jej bolo oznámené zamestnancami zariadenia. Vzhľadom na to, že rozhovor prebiehal potom, čo prokurátorka opätovne vykonala prehliadku všetkých vnútorných priestorov reedukačného centra a poškodené dvere neboli pri prehliadke vzhliadnuté, riaditeľka bola požiadaná o vysvetlenie k tvrdeniu maloletej. Ako vysvetlenie riaditeľka uviedla len „údržbár povedal, že tam treba nové dvere“. Na otázku, kto a na základe čoho určil sumu, ktorá by mala byť následne strhávaná z vreckového maloletej, riaditeľka uviedla, že „údržbár povedal, že za 50 eur je možné kúpiť dvere.“

Prokurátorka generálnej prokuratúry následne riaditeľku RC Zlaté Moravce upozornila na nezákonnosť postupu, ktorým má byť maloletej z vreckového strhnutá suma 50 eur na základe úvahy údržbára zariadenia s tým, že ak zariadenie neupustí od tohto postupu, prokurátorka generálnej prokuratúry vydá príkaz podľa § 18 ods. 3 písm. b) zákona o prokuratúre, ktorým zruší rozhodnutie riaditeľky o zosobnení sumy 50 eur z vreckového maloletej. Následne bola prokurátorka generálnej prokuratúry informovaná, že zariadenie rešpektuje vysvetlenie nezákonnosti postupu a z vreckového maloletej nebudú strhávané žiadne čiastky „za dvere“.

Postup zariadení, ktorým maloletým zosobňujú „škodu“ za poškodenie vecí na základe vlastnej úvahy vedenia alebo pracovníkov zariadenia o spôsobení škody dieťaťom a o výške škody, nemá oporu v zákone. V prípade, ak dieťa spôsobí škodu, uvedenú situáciu je nutné riešiť v súlade s § 422 Občianskeho zákonníka, keďže deti (t. j. maloleté osoby) nemajú plnú spôsobilosť na právne úkony.

Podľa § 9 Občianskeho zákonníka, *maloletí majú spôsobilosť len na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku.*

Podľa § 422 ods. 1 Občianskeho zákonníka, *maloletý alebo ten, kto je postihnutý duševnou poruchou, zodpovedá za škodu ním spôsobenú, ak je schopný ovládnuť svoje konanie a posúdiť jeho následky; spoločne a nerozdielne s ním zodpovedá, kto je povinný vykonávať nad ním dohľad. Ak ten, kto spôsobí škodu, pre maloletosť alebo pre duševnú poruchu nie je schopný ovládnuť svoje konanie alebo posúdiť jeho následky, zodpovedá za škodu ten, kto je povinný vykonávať nad ním dohľad.*

Podľa § 422 ods. 2 Občianskeho zákonníka, *kto je povinný vykonávať dohľad, zbaví sa zodpovednosti, ak preukáže, že náležitý dohľad nezanedbal.*

Ako je zrejmé z vyššie citovaného ustanovenia § 422 ods. 1 Občianskeho zákonníka, v prípade, ak dieťa spôsobí škodu, za túto zodpovedá len v prípade, ak vie ovládať svoje konanie a posúdiť následky tohto konania. Občiansky zákonník výslovne určuje, že spoločne s dieťaťom zodpovedá za vzniknutú škodu aj ten, kto bol/je povinný nad dieťaťom vykonávať dohľad. Takouto osobou môže byť napr. príslušný pedagóg alebo vychovávateľ, ktorý sa svojej zodpovednosti za vznik škody môže zbaviť, ak preukáže, že dohľad nezanedbal (§ 422 ods. 2 Občianskeho zákonníka).

V prípade, ak deti poškodia vec patriacu zariadeniu, bez ohľadu na výšku spôsobenej škody (t. j. nemusí presiahnuť 266 eur), je možné začať konanie o priestupku proti majetku podľa § 50 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“), v ktorom si zariadenie môže uplatniť náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená.

Podľa § 50 ods. 1 zákona o priestupkoch, *priestupku sa dopustí ten, kto úmyselne spôsobí škodu na cudzom majetku krádežou, spreneverou, podvodom alebo zničením alebo poškodením veci z takého majetku, alebo sa o takéto konanie pokúsi.*

V prípade, ak by dieťa zničilo alebo poškodilo vec z majetku zariadenia a spôsobilo škodu prevyšujúcu 266 eur, protiprávne konanie dieťaťa by vykazovalo znaky trestného činu poškodzovania cudzej veci podľa § 245 Trestného zákona.

Pri previerkach nebol zistený ani jeden prípad, kedy by si zariadenia uplatnili

škodu voči dieťaťu legálnym spôsobom.

Previerkovou činnosťou generálnej prokuratúry boli zároveň získané poznatky aj o rôznych ďalších zásahoch zariadení do vreckového detí. V RC Mlynky bol rozhovormi s deťmi získaný poznatok, že z vreckového sa im strháva „17 eur ako kaucia na benzín“. Táto „kaucia“ bola zo strany vedenia zariadenia vysvetľovaná tým, že je to pre prípad, ak by chlapci nemali peniaze na vrátenie sa z domáceho prostredia.

O strhávaní platieb z vreckového detí boli získané poznatky aj v iných zariadeniach. Na dopyt prokurátorky, na základe akého právneho titulu je deťom strhávaná z vreckového suma „za benzín“ po úteku, reagovala riaditeľka RC Bačkov vyjadrením, že „to rozpočítava účtovníčka podľa zákona o cestovných náhradách“. Priamo pri previerke bola riaditeľka zariadenia upozornená na nezákonnosť tohto postupu, keďže predmet úpravy zákona č. 283/2002 Z. z. o cestovných náhradách v znení neskorších predpisov sa absolútne nevzťahuje na vzťah medzi dieťaťom a reedukačným centrom.

5 Ochranné opatrenia

Počas previerok generálna prokuratúra preverila zákonnosť postupu zariadení pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti, ako aj priestorové a materiálno-technické vybavenie ochranných miestností.

5.1 Priestorové a materiálno-technické vybavenie ochrannej miestnosti

Podľa § 125 ods. 7 školského zákona, *ochranná miestnosť, ktorá sa zriaďuje v reedukačnom centre, slúži na ochranu a upokojenie dieťaťa, pobyt v nej nie je možné využiť ako trest.*

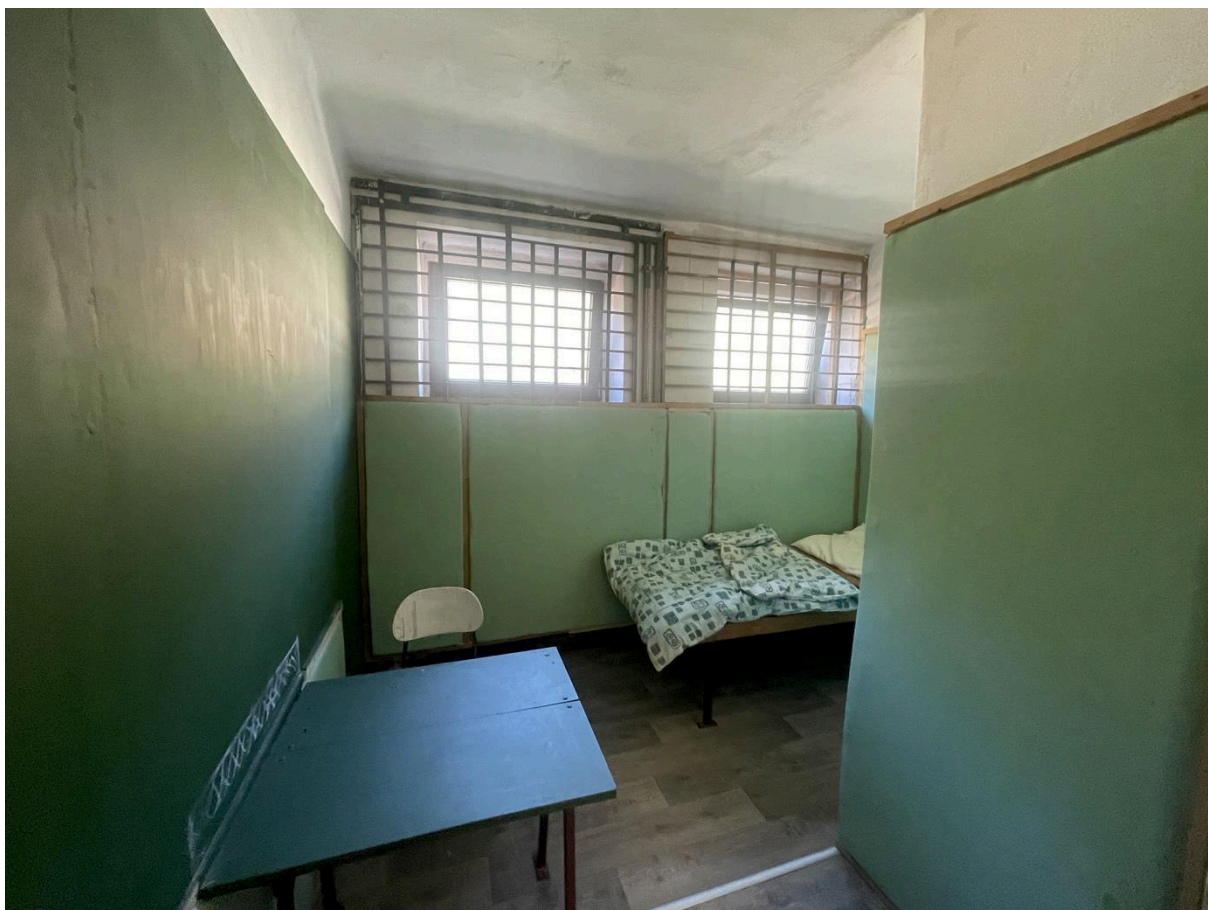
Podľa § 11 ods. 2 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., *ochranná miestnosť má podlahovú plochu najmenej osem štvorcových metrov, výšku najmenej 250 cm a výšku najviac 300 cm a je vybavená takto:*

- a) nábytok pevne pripevnený k podlahe, ktorý tvorí posteľ, stôl a sedadlo,*
- b) zabudované WC s nádržkou na vodu umiestnenou mimo miestnosti,*
- c) jednoduchý zdroj pitnej vody,*
- d) jedna stena upravená ako zelená tabuľa,*
- e) osvetlenie miestnosti s vonkajším ovládaním mimo dosahu dieťaťa,*
- f) umývateľná teplá, pevne upevnená podlahová krytina,*
- g) vykurovanie, ktoré zabezpečí teplotu v miestnosti najmenej 21 stupňov C,*
- h) okno s vetraním chránené proti rozbitiu,*
- i) zvukové zariadenie na privolanie pedagogického zamestnanca,*
- j) materiál na vzdelávanie, relaxačnú alebo inú vhodnú činnosť, športové a iné vybavenie, ktoré svojím charakterom vylučuje zranenie dieťaťa a napomáha upokojovať dieťa.*

Vykonanými previerkami bolo zistené, že v každom z reedukačných centier je ochranná miestnosť zriadená, nedostatky však boli zaznamenané v spojitosti s naplnením normatívnych požiadaviek na úpravu a vybavenie ochrannej miestnosti.

Nedostatky v úprave a vybavení ochrannej miestnosti boli zistené pri previerkach realizovaných v RC Čerenčany, RC Košice, RC Mlynky, RC Sološnica, RC Tornaľa, RC Trstín, RC Veľké Leváre, RC Vráble.

V čase neohlásených návštev generálnej prokuratúry v RC Čerenčany, RC Mlynky, RC Trstín a RC Vráble nebola ochranná miestnosť vybavená funkčným zvukovým zariadením na privolanie pedagogického zamestnanca (porušenie § 11 ods. 2 písm. i) vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z.) a ani materiálom na vzdelávanie, relaxačnú alebo inú vhodnú činnosť, športovým a iným vybavením, ktoré svojím charakterom vylučuje zranenie dieťaťa a napomáha upokojovať dieťa (porušenie § 11 ods. 2 písm. j) vyhlášky č. 323/2008 Z. z.).

Ochranná miestnosť v RC Mlynky

Pri opakovanej neohlásenej previerke v RC Vráble, ktorá bola generálnou prokuratúrou realizovaná s odstupom viac ako dvoch mesiacov, bolo zistené, že napriek tomu, že ochranná miestnosť je zariadením využívaná, zariadenie po prvej previerke generálnej prokuratúry nezjednálo nápravu a nezabezpečilo zvukové zariadenie, ktoré je povinným vybavením ochrannej miestnosti. Na zistené pretrvávajúce porušovanie zákonnosti a odmietavý postoj riaditeľky RC Vráble k náprave nezákonného stavu reagovala prokurátorka generálnej prokuratúry vydaním ústneho príkazu podľa § 18 ods. 3 písm. c), ods. 5 druhá veta zákona o prokuratúre, ktorým s okamžitou účinnosťou pozastavila vykonávanie rozhodnutí riaditeľky RC Vráble o využívaní ochrannej miestnosti a o umiestňovaní chlapcov do tejto miestnosti, a to až dotedy kým ochranná miestnosť nebude v súlade s § 11 ods. 2 písm. i) vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. vybavená zvukovým zariadením na privolanie pedagogického zamestnanca. V deň vydania ústneho príkazu bola prokurátorka generálnej prokuratúry zriaďovateľom RC Vráble - Regionálnym úradom školskej správy v Nitre informovaná, že ochranná miestnosť bola obratom (po vydaní ústneho príkazu) vybavená funkčným zvukovým zariadením. Uvedené tvrdenie bolo preverené a vzhľadom na zjednanie nápravy a odstránenie nezákonného stavu zo strany zariadenia už na základe ústne vydaného príkazu podľa § 18 ods. 3 písm. c), ods. 5 druhá veta zákona o prokuratúre bolo upustené od doručovania písomného príkazu.

Bagatelizujúci postoj zamestnancov reedukačných centier k stavu a vybaveniu ochrannej miestnosti možno ilustrovať na vyjadrení zástupcu riaditeľa RC Mlynky, ktorý na dopyt prokurátorky generálnej prokuratúry, prečo nie je funkčným osvetlenie ochrannej miestnosti (porušenie § 11 ods. 2 písm. e) vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z.) reagoval zľahčujúcim tvrdením „*chlapci sa niekedy hrajú s ističmi.*“ Stav, kedy dieťa izolované v ochrannej miestnosti, trávi čas v úplnej tme a bez možnosti privolať si pomoc zamestnanca (v dôsledku nefunkčného zvukového zariadenia a osvetlenia), považuje generálna prokuratúra za nehumánne zaobchádzanie s umiestnenými deťmi zo strany zamestnancov zariadenia.

Pri preverke v RC Sološnica bolo zistené, že ochranná miestnosť nespĺňa požiadavku vyplývajúcu z § 11 ods. 2 písm. d) vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., t. j. v ochrannej miestnosti nebola ani jedna stena upravená ako zelená tabuľa. V čase previerky realizovanej generálnou prokuratúrou bol v strede jednej steny namaľovaný zelený kolmý pás, čo však nezodpovedá požiadavke zakotvenej v § 11 ods. 2 písm. d) vyhlášky č. 323/2008 Z. z. Tvrdenie riaditeľa prezentované priamo pri preverke, že „to chlapci namaľovali stenu takýmto spôsobom“ a že sa im to takto páči, nebolo možné akceptovať ako dôvod pre nesplnenie požiadavky vyplývajúcej zo všeobecne záväzného právneho predpisu. Riaditeľ zariadenia bol upozornený, že nie umiestnené deti, ale štatutár zariadenia zodpovedá za dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov regulujúcich činnosť špeciálnych výchovných zariadení.

Nesplnenie požiadavky vyplývajúcej z vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z., konkrétne vybavenia ochrannej miestnosti WC s nádržkou na vodu mimo miestnosti, bolo nutné vytknúť RC Košice a RC Veľké Leváre. Napriek tomu, že normatívna úprava určujúca vybavenie ochrannej miestnosti, je účinnou viac ako 15 rokov, WC umiestnené v ochranných miestnostiach týchto zariadení v súčasnosti nezodpovedá požiadavke vyplývajúcej z § 11 ods. 2 písm. b) vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z.

5.2 Porušovanie zákonnosti pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti

Vykonanými previerkami generálna prokuratúra zistila v RC Bačkov, RC Bystričany, RC Čerenčany, RC Košice, RC Hlohovec, RC Mlynky, RC Sološnica, RC Tornaľa, RC Trstín, RC Veľké Leváre, RC Vráble, RC Zlaté Moravce opakované markantné porušovanie zákonnej úpravy pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti

Podľa § 125 ods. 6 školského zákona, v záujme dieťaťa a jeho ochrany alebo v záujme ochrany iných osôb na odporúčanie psychológa môže riaditeľ zariadenia, v ktorom sa vykonáva rozhodnutie súdu, umiestniť dieťa na určitý čas do karanténnej miestnosti alebo ochrannej miestnosti, najviac však na 24 hodín, najmenej s jednou hodinou pobytu denne na čerstvom vzduchu mimo tejto miestnosti, alebo do príchodu zdravotnej pomoci alebo Policajného zboru.

Preskúmaním postupu zariadení pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti bolo zistené, že o umiestnení detí do ochrannej miestnosti rozhodujú neoprávnené

osoby (napr. majsterka odbornej výchovy, nočný vychovávateľ, pedagogickí zamestnanci) a zariadenia absolútne nerešpektujú, že o umiestnení do ochrannnej miestnosti môže rozhodnúť len riaditeľ zariadenia.²⁵

Zároveň bolo vykonanými previerkami zistené, že o umiestnení detí do ochrannnej miestnosti zariadenia rozhodujú bez toho, aby umiestneniu predchádzalo odporúčanie psychológa.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky reagovala na zistené porušenia školského zákona a všetky dotknuté zariadenia výslovne upozornila, že súčasná zákonná úprava striktné určuje, že o umiestnení dieťaťa do ochrannnej miestnosti môže rozhodnúť len riaditeľ zariadenia a každému umiestneniu dieťaťa do ochrannnej miestnosti musí predchádzať odporúčanie psychológa. Odporúčanie psychológa, ktoré má predchádzať umiestneniu dieťaťa do ochrannnej miestnosti, nie je možné nahradiť dodatočne (po umiestnení) vykonaným rozhovorom psychológa s dieťaťom. Rovnako tak toto odporúčanie nie je možné nahradiť odporúčaním vychovávateľa a ani iného pracovníka zariadenia.

Previerkami v RC Trstín a RC Zlaté Moravce bolo zistené porušovanie § 125 ods. 6 školského zákona aj vo vzťahu k umožňovaniu pobytu detí na čerstvom vzduchu mimo ochrannnej miestnosti. Poznatky, že deťom nie je počas umiestnenia v ochrannnej miestnosti umožňovaný pobyt na čerstvom vzduchu, bol v RC Trstín získaný rozhovormi s dievčatami, ktoré boli umiestnené v tejto miestnosti, ako aj počas rozhovoru so zamestnancom zariadenia. Na otázku prokurátorky generálnej prokuratúry ohľadne možnosti pobytu dievčat mimo ochrannnej miestnosti zamestnanec zariadenia výslovne uviedol, že v prípade dlhšieho pobytu v ochrannnej miestnosti sa dievčatá „môžu ísť osprchovať“. Na skutočnosť, že umožnenie osprchovania nemožno akceptovať ako umožnenie pobytu na čerstvom vzduchu mimo ochrannnej miestnosti (ako to vyžaduje súčasná zákonná úprava), upozornila prokurátorka generálnej prokuratúry pri vykonávaní previerky, ako aj v písomne vyhotovenom zázname z previerky.

Totožné porušenie § 125 ods. 6 školského zákona bolo zistené aj v RC Zlaté Moravce, v ktorom dievčatá (ktoré boli umiestnené v ochrannnej miestnosti) prítomným prokurátorom zhodne uviedli, že počas ich umiestnenia v ochrannnej miestnosti im nielenže nebol umožnený pobyt vonku ani na pár minút, ale nikto sa ich ani len nespýtal, či chcú ísť na čerstvý vzduch. Dievčatá zároveň zhodne uvádzali, že počas umiestnenia v ochrannnej miestnosti nikto nereagoval ani na ich „zvonenie“, ktorým sa snažili privolať zamestnanca. Poukazovali pritom na prípad dieťaťa, ktoré dostalo počas pobytu v ochrannnej miestnosti astmatický záchvat, ale na zvonenie, ktorým sa snažilo si privolať pomoc, nikto zo zamestnancov nereagoval.

²⁵ Ustanovenie § 125 ods. 6 školského zákona je v nezmenenom znení platným a účinným viac ako 15 rokov.

Poznatok o bezvýslednosti využívania zvukového zariadenia bol získaný aj počas previerky v RC Hlohovec. V čase začatia výkonu previerky generálnej prokuratúry v zariadení bol v ochrannnej miestnosti umiestnený Manuel H., s ktorým prítomní prokurátori vykonali pohovor bez prítomnosti zamestnancov zariadenia. Manuel prokurátorom uviedol dôvod svojho umiestnenia v ochrannnej miestnosti, ktorý bol zhodný s dôvodom uvádzaným zariadením v písomne vyhotovenom zázname z pobytu maloletého v ochrannnej miestnosti. Vzhľadom na to, že v čase previerky bol Manuel v ochrannnej miestnosti viac ako 20 hodín, bol prítomnými prokurátormi dopytovaný na to, aká starostlivosť mu bola počas umiestnenia poskytnutá. Počas rozhovoru s Manuelom bolo zistené, že napriek tomu, že ochranná miestnosť je vybavená zvukovým zariadením určeným na privolanie zamestnanca, na jeho opakované zvonenie počas umiestnenia v ochrannnej miestnosti nereagoval žiadny zamestnanec.

Zistený stav bol potvrdený aj počas rozhovorov s ďalšími chlapcami v RC Hlohovec, ktorí k pobytu v ochrannnej miestnosti zhodne verbalizovali, že na „zvonenie nikto nepríde“. Časť chlapcov zároveň uvádzala, že „zvonček sa vypína“.

Ako absolútne neprijateľný zásah do práv dieťaťa a zároveň postup v priamom rozpore s už vyššie citovaným § 125 ods. 7 školského zákona generálna prokuratúra hodnotí umiestňovanie detí do ochrannnej miestnosti „za trest“. Na dopyt prokurátorky generálnej prokuratúry, čo je najprísnejším trestom, ktorý je uplatňovaný v RC Hlohovec, umiestnení chlapci zhodne uviedli, že „basa“. Ďalším dopytom prokurátorky generálnej prokuratúry, kto a ako dlho už trávil čas v „base“, boli získané údaje, ktoré boli následne verifikované porovnaním záznamov z ochrannnej miestnosti. Porovnaním získaných údajov bolo zistené, že tvrdenia chlapcov o čase, kedy mali byť umiestnení v ochrannnej miestnosti, potvrdzujú predložené záznamy. Výnimkou bol prípad Dominika B., ktorý uviedol, že v ochrannnej miestnosti strávil viac ako 24 hodín (potvrdené počas rozhovorov ďalšími chlapcami), avšak medzi predloženými záznamami z pobytu chlapcov v ochrannnej miestnosti sa záznam z umiestnenia Dominika B. v ochrannnej miestnosti nenachádzal.

Pri previerke realizovanej v RC Sološnica generálna prokuratúra preskúmaním záznamov z pobytu detí v ochrannnej miestnosti zistila, že zariadenie v roku 2022 opakovane nerešpektovalo zákonom vymedzený maximálny čas 24 hodín, po ktorý môže trvať umiestnenie dieťaťa v karanténnej alebo ochrannnej miestnosti. V prípadoch viacerých chlapcov čas ich umiestnenia v ochrannnej miestnosti nielenže presiahol 24 hodín, ale aj 48 hodín.

Okrem vyššie opísaných porušení školského zákona pri umiestňovaní detí do ochrannnej miestnosti bolo pri previerke v RC Čerenčany zistené opakované porušenie § 11 ods. 5 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z. , ktoré ustanovenie striktne určuje, že *do ochrannnej miestnosti alebo karanténnej miestnosti možno umiestniť len jedno dieťa*.

Zo záznamov RC Čerenčany o pobyte detí v ochrannej miestnosti vyplynulo, že dňa 06.03.2023 boli do ochrannej miestnosti v rovnakom čase umiestnení Michal H. a Nikolas B. a následne dňa 09.03.2023 Samuel S. a Július L., ktorí boli taktiež podľa záznamu umiestnení v ochrannej miestnosti v rovnakom čase.

Postup zariadenia pri umiestňovaní dvoch chlapcov v totožnom čase do ochrannej miestnosti nemožno hodnotiť inak ako postup v priamom rozpore s § 11 ods. 5 vyhlášky MŠ SR č. 323/2008 Z. z.

Na základe poznatkov získaných previerkovou činnosťou generálnej prokuratúry možno zovšeobecniť, že napriek tomu, že pobyt dieťaťa v ochrannej miestnosti by mal slúžiť na ochranu a upokojenie dieťaťa, aj v súčasnosti dochádza k umiestňovaniu detí do ochrannej miestnosti za „trest“. Uvedené potvrdzujú samotné vyjadrenia detí v reedukačných centrách, ktoré pojem „ochranná miestnosť“ ani nepoznajú a túto miestnosť volajú „basa“. Pobyt v „base“ zároveň označovali ako najprísnejší trest, ktorý môžu v zariadení dostať a dostávajú napr. po návrate z úteku. Preskúmaním záznamov z pobytu detí v ochrannej miestnosti vyplynulo, že deti boli skutočne umiestnené v ochrannej miestnosti po návrate z úteku a samotné deti to vnímali ako trest za útek, avšak ako dôvod umiestnenia v zázname bolo v zázname uvedené: „potreba upokojenia“.

5.3 Nedostatky písomných záznamov z pobytu detí v ochrannej miestnosti

Podľa § 125 ods. 8 školského zákona, o dôvodoch a priebehu pobytu dieťaťa v ochrannej miestnosti sa vedie písomný záznam, v ktorom sa eviduje dátum a čas umiestnenia, čas vychádzok na čerstvom vzduchu, poskytnutý materiál a literatúra na čítanie a vzdelávanie sa alebo inú činnosť a čas kontaktu s pedagogickým zamestnancom alebo psychológom a rozsah poskytnutej psychologickej, psychoterapeutickej, liečebno-výchovnej a zdravotnej starostlivosti.

Nedodržiavanie, resp. nedôsledné rešpektovanie § 125 ods. 8 školského zákona pri vyhotovovaní písomných záznamov z pobytu detí v ochrannej miestnosti bolo previerkou činnosťou generálnej prokuratúry zistené vo všetkých reedukačných centrách. Každé zo zariadení vypĺňa záznam z pobytu detí v ochrannej miestnosti do tlačiva, ktoré si na daný účel vytvorilo, avšak následne v záznamoch absentujú zákonom vyžadované údaje. Najčastejšie sa vyskytujúcim nedostatkom bola absencia údajov o čase vychádzky na čerstvom vzduchu, o tom, či bol dieťaťu počas pobytu poskytnutý nejaký materiál a literatúra na čítanie a vzdelávanie sa alebo inú činnosť a o rozsahu poskytnutej starostlivosti.

Pri previerke v RC Košice boli prokurátorky generálnej prokuratúry predložené záznamy označené ako „*Záznam o dočasnom vylúčení žiaka z kolektívu*“. Preskúmaním týchto záznamov, ktoré zariadenie vypĺňa v spojitosti s pobytom detí v ochrannej miestnosti, prokurátorka generálnej prokuratúry zistila, že odhliadnuc od

nesprávneho označenia týchto záznamov, obsah záznamov absolútne nezodpovedá požiadavkám vyplývajúcim z § 125 ods. 8 školského zákona. Aj v prípade, ak zariadenie úplne vyplní používanú predtlač „*Záznam o dočasnom vylúčení žiaka z kolektívu*“, záznam neobsahuje všetky zákonom vyžadované údaje.

Obdobný poznatok bol získaný pri previerke v RC Mlynky, ktoré taktiež využívalo vlastnú formulárovú predtlač „*Záznam o pobyte dieťaťa v ochrannnej miestnosti*“, ktorá ani v prípade vyplnenia všetkých vyžadovaných údajov nezodpovedá obsahovým náležitostiam vymedzeným v § 125 ods. 8 školského zákona.

Len v jednom zariadení – v RC Bystričany bol prokurátorky generálnej prokuratúry, ktorá požiadala o predloženie všetkých záznamov z pobytu dieťaťa v ochrannnej miestnosti za obdobie od roka 2022, predložený jediný rukou písaný záznam z umiestnenia dieťaťa v ochrannnej miestnosti, ktorý bol datovaný dňom 14.01.2023. Na opakovanú žiadosť, aby boli prokuratúre predložené všetky záznamy z pobytu chlapcov v ochrannnej miestnosti minimálne za obdobie od začiatku roka 2022, riaditeľka zariadenia²⁶ uviedla, že predložený záznam zo 14.01.2023 je jediný záznam, ktorým zariadenie disponuje a iní chlapci neboli v ochrannnej miestnosti umiestnení. Tvrdenie riaditeľky zariadenia o nevyužívaní ochrannnej miestnosti bolo overované počas neformálnych rozhovorov s chlapcami umiestnenými v zariadení, pričom okrem chlapca uvedeného v predloženej zázname zo 14.01.2023 ďalší dvaja chlapci uviedli, že v ochrannnej miestnosti boli umiestnení, jeden z chlapcov opakovane.

So skutočnosťami zistenými počas rozhovorov s chlapcami bola konfrontovaná riaditeľka RC Bystričany, ktorá následne pripustila, že zamestnanci zariadenia umiestnili/umiestňujú chlapcov do ochrannnej miestnosti bez jej vedomia.

Na nezákonný postup RC Bystričany, ako aj ostatných zariadení pri vyhotovovaní záznamov z pobytu detí v ochrannnej miestnosti generálna prokuratúra reagovala opatreniami, ktorými reedukačným centrom bolo uložené, aby dôsledne rešpektovali zákonné vymedzenie obsahu záznamov z pobytu detí v ochrannnej miestnosti.

²⁶ V RC Bystričany došlo po previerke generálnej prokuratúry k zmene v osobe riaditeľa.

6 Záver

Na základe poznatkov získaných vlastnou previerkovou činnosťou generálnej prokuratúry je nutné konštatovať, že reedukačné centrá v súčasnom nastavení a pravidlách fungovania nielenže neplnia účel, ktorý im súčasná právna úprava zveruje, ale nepredstavujú pre umiestnené deti ani bezpečné miesto, v ktorom sú chránené ich práva.

Aktuálne nastavenie reedukačných centier možno charakterizovať ako stav, v ktorom deti majú síce zabezpečenú strechu nad hlavou a každodenné jedlo, o efektívnosti reedukácie, odbornej práci so skutočne problémovými deťmi a o začleňovaní takýchto detí do pôvodného sociálneho prostredia, resp. prostredia, v ktorom nie je život a kontakt detí s okolitým svetom závislý od každodenného dosahovania plusových bodov, však nie je možné hovoriť.

Hovoriť nie je možné ani o prostredí, v ktorom by deti mali zabezpečenú zvýšenú ochranu a pomoc tak, ako to od Slovenskej republiky vyžaduje článok 20 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorého dieťa dočasne alebo trvalo zbavené svojho rodinného prostredia alebo dieťa, ktoré vo vlastnom záujme nemôže byť ponechané v tomto prostredí, má právo na osobitnú ochranu a pomoc poskytovanú štátom.

V kontexte citovaného článku Dohovoru o právach dieťaťa je nutné zdôrazniť, že reedukačné centrá sú síce špeciálnymi výchovnými zariadeniami v pôsobnosti Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, dieťa umiestnené v reedukačnom centre však nie je „len na internáte“, do ktorého prichádza a odchádza a z ktorého môže kedykoľvek odísť domov. Reedukačné centrá tak okrem výchovy a vzdelávania musia byť schopné poskytovať deťom aj adekvátnu starostlivosť primeranú veku umiestnených detí.

Ako alarmujúce generálna prokuratúra hodnotí, že počas prvotných neohlásených previerok generálnej prokuratúry v žiadnom reedukačnom centre izby detí neboli vybavené ani len nevyhnutným základným vybavením definovaným vyhláškou MZ SR č. 259/2008 Z. z. Stav, kedy dieťa nemá v zariadení, ktoré ani len nie je plne obsadené, vlastnú posteľ a musí spať na matraci na zemi, hodnotí generálna prokuratúra ako neprijateľný.

Ako neakceptovateľné generálna prokuratúra hodnotí, že v niektorých reedukačných centrách izby detí nedosahovali ani len minimálnu výmeru určenú vyhláškou MZ SR č. 259/2008 Z. z. a ako reedukačné centrá sú prevádzkované aj zariadenia, v ktorých deti nemajú pri osobnej hygiene zabezpečený ani len prívod teplej vody.

Vzhľadom na to, že reedukačné centrá sú zariadeniami pre deti a mládež, ktorých prevádzkovanie musí zodpovedať zákonným požiadavkám, generálna prokuratúra si kladie otázku, ako je možné, že napriek nesplneniu požiadaviek vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov (napr. nedostatočná výmera izieb detí, nezabezpečený prívod teplej vody, sprchy nezodpovedajúce vyhláske MZ SR č. 259/2008 Z. z., nedostatočný počet toaliet na kapacitu zariadenia, atď.), bolo prevádzkovanie takýchto reedukačných centier povolené.

Z hľadiska personálneho obsadenia reedukačných centier je nutné poukázať na skutočnosť, že i keď každé reedukačné centrum v čase previerok generálnej prokuratúry zamestnávalo väčší počet zamestnancov než bol počet umiestnených detí, na úroveň starostlivosti o umiestnené deti nemala táto skutočnosť vplyv. Naopak, i keď sú reedukačné centrá zariadeniami, ktoré majú deťom poskytovať výchovu a vzdelávanie zamerané na optimalizáciu ich psychosociálneho vývinu a odstraňovanie porúch správania, v čase previerok generálnej prokuratúry štyri reedukačné centrá nezamestnávali ani jedného psychológa. Táto skutočnosť však pre reedukačné centrá nebola preukážkou umiestňovania detí do ochranej miestnosti, kam podľa súčasnej zákonnej úpravy možno umiestniť dieťa síce rozhodnutím riaditeľa, ale len na základe odporúčania psychológa.

Nemožno spochybňovať, že do reedukačných centier sú umiestňované deti s rôznymi typmi problémov (v mnohých prípadoch zavinenými „len“ pôvodným sociálnym prostredím dieťaťa), deti s poruchami správania, ale aj deti s psychiatrickou diagnózou. Práve starostlivosť a výchovu takýchto detí však reedukačné centrá nezvládajú, čo potvrdzovali aj vyjadrenia samotných riaditeľov reedukačných centier pri previerkach generálnej prokuratúry a čo potvrdzujú aj poznatky generálnej prokuratúry o trestnej činnosti, ku ktorej dochádza priamo v reedukačných centrách. Napriek tomu je súčasný systém reedukačných centier už desiatky rokov nemenný.

Za alarmujúce považuje generálna prokuratúra získané poznatky o zásahoch do osobnej slobody a práv detí v reedukačných centrách. Stav, kedy sú deti po príchode do zariadenia umiestňované do tzv. izolačiek, kde zamknuté musia stráviť aj niekoľko dní, považuje generálna prokuratúra za neprípustný zásah do osobnej slobody umiestneného dieťaťa. Rovnako tak považuje generálna prokuratúra za neprípustné obmedzujúce zásahy zariadení do práva na kontakt detí s rodičmi a blízkymi osobami, porušovanie ústavou garantovaného práva na listové tajomstvo a tajomstvo správ podávaných telefónom.

Aj v kontexte poznatkov o trestnej činnosti, ku ktorej dochádza priamo v reedukačných centrách, si generálna prokuratúra kladie otázku, akú možnosť napr. požiadať o pomoc má dieťa v situácii, ak sa nechce zdôveriť zamestnancom zariadenia a ak mu je telefonický kontakt umožnený len „za odmenu“ a len v prítomnosti zamestnanca zariadenia, zároveň nemá prístup k mobilnému telefónu ani mailu a jeho listy sú kontrolované.

Skutočnosť, že maloletým deťom v reedukačných centrách nie sú poskytované práva ani len v takom rozsahu ako odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody, hodnotí generálna prokuratúra ako absolútne nerešpektovanie práv detí. Nielen zamestnancom reedukačných centier je potrebné pripomenúť, že reedukačné centrum nie je ústavom na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a ani ústavom na výkon väzby. Je preto neprípustné, ak dieťa v reedukačnom centre žije nezriedka aj niekoľko rokov v podmienkach prísnejších než majú obvinení vo väzbe a odsúdení vo výkone trestu. Navyiac deti častokrát nevedia, z akých dôvodov boli do zariadenia umiestnené a aké faktory majú vplyv na dĺžku ich umiestnenia.

Na základe poznatkov o stave zákonnosti v reedukačných centrách a o markantnom porušovaní práv detí umiestnených v reedukačných centrách, vrátane práv garantovaných Ústavou Slovenskej republiky a Dohovorom o právach dieťaťa, považuje generálna prokuratúra za nevyhnutnú **systemovú zmenu činnosti reedukačných centier** vrátane prehodnotenia priestorového a personálneho zabezpečenia reedukačných centier.

Aktuálny stav, ktorý umožňuje, aby reedukačné centrá dlhodobo nezodpovedali ani len minimálnym požiadavkám vyplývajúcim z právnej úpravy a aby v nich preukázateľne dochádzalo k trestnej činnosti a protiprávnemu konaniu, ktorých obeťou sú deti, nie je možné akceptovať. Takýto stav je priamym porušením záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa.

Vzhľadom na vyššie uvedené Generálna prokuratúra Slovenskej republiky považuje za nevyhnutnú **transformáciu reedukačných centier** na zariadenia, ktoré nebudú pre umiestnené deti len „školským internátom“, ale v ktorých bude umiestneným deťom skutočne zabezpečená adekvátne odborná starostlivosť primeraná individuálnym potrebám dieťaťa.

V nadväznosti na rozsah zistených nedostatkov a poznatkov o porušovaní práv detí prípadné prijatie len parciálnych zmien nemožno hodnotiť ako postačujúce, preto Generálna prokuratúra Slovenskej republiky **navrhuje** komplexnú systemovú zmenu činnosti reedukačných centier, na ktorej budú participovať Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky, verejný ochranca práv, komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím a komisár pre deti.

Vypracovala: JUDr. Zuzana Hozová,
prokurátorka netrestného odboru
Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Prílohy

Štatistické údaje reedukačných centier

Zariadenie	Počet detí*	Počet zamestnancov**	Celkové náklady v eurách***
RC Bačkov	34	43	1 175 608
RC Bystričany	12	22	615 416
RC Čerenčany	36	58	1 544 218
RC Hlohovec	32	45	1 217 248
RC Košice	33	48	1 313 315
RC Levoča	28	33	1 399 776
RC Mlynky	35	45	1 355 430
RC Sološnica	27	45,5	1 271 371
RC Tornaľa	38	43	1 229 227
RC Trstín	36	45	1 286 967
RC Veľké Leváre	29	42	1 226 648
RC Vráble	20	37	903 864
RC Zlaté Moravce	27	70	1 763 445
Spolu	387	576,5	16 302 533

* Údaj o počte detí umiestnených v zariadení v čase previerky Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

** Údaj o počte zamestnancov reedukačného centra v čase previerky Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

*** Celkové náklady vynaložené v roku 2022 na prevádzku zariadenia podľa údajov zverejnených na webovej stránke www.finstat.sk